

Türkiye'den Fındık

Fındık tarımında çevresel ve sosyal sorunlar

Künye

Yayın yeri ve tarihi:

Siegburg, Mart 2012

Yayımcı: SÜDWIND e.V. –

Ekonomi ve Evrensellik Enstitüsü

Lindenstraße 58–60 / 53721 Siegburg

Tel.: +49 (0)2241-53617

Fax: +49 (0)2241-51308

info@suedwind-institut.de

www.suedwind-institut.de

Banka Hesap Bilgileri:

KD-Bank, Hesap-No. 99 88 77

Banka Kodu: 350 601 90

Editör:

Sorumlu editör:

Friedel Hütz-Adams

Yardımcı:

Çiler Fırtına

Redaksiyon:

Vera Schumacher, Bettina Jahn

Basın yasası uyarınca sorumlu kişi:

Martina Schaub

Çeviri: Çiler Fırtına

Kapak resmi:

Fındık, Fotoğraf: jthie / www.sxc.hu

ISBN: 978-3-929704-66-2

Bu kitapçık, SÜDWIND derneğinin kapsamlı araştırması sonucunun derlenmesiyle hazırlanmıştır. Araştırma REWE Grubu tarafından projelendirilmiştir.

Araştırmanın muhatapları:

SÜDWIND e.V.

Bay Friedel Hütz-Adams

SÜDWIND e.V.

Lindenstr. 58–60 / 53721 Siegburg

Tel.: +49 (0)2241-259735

E-Mail:

huetz-adams@suedwind-institut.de

REWE Group

Bayan Christine Denstedt

REWE-Zentral-Aktiengesellschaft

Stolbergerstr. 76–78 / 50933 Köln

Tel.: +49 (0)221-149-3551

E-Mail:

Christine.Denstedt@rewe-group.de

İçindekiler

1. Giriş	3
2. Fındık bitkisinin özellikleri	4
2.1 Özellikleri ve Üretim Bölgeleri	4
2.2 Türkiye: Üretim ve Piyasalar	5
2.3 Düşük hasat yapan küçük fındık üreticileri	7
2.4 Fındığın hasadı ve işlenmesi	8
3. Devletin piyasaya müdahalesi	12
4. Fındık üretiminde çalışma koşulları	14
4.1 Milyonlarca insan için gelir kaynağı	14
4.2 Mevsimlik tarım işçileri	14
4.3 Ücretlerin belirlenmesi	19
4.4 Çocuk işçiliği	20
4.5 Durumu iyileştirmek için yürütülen projeler	22
5. Konuya kapsamlı yaklaşımın gerekliliği	23
Kaynakça	24

Fotoğraf fihristi

Fotoğraf 1	Panorama Ordu/Türkiye	3
Fotoğraf 2	Çiçeklenmiş Fındık Ağacı	6
Fotoğraf 3	Fındık	10
Fotoğraf 4	Çuval içinde fındık	10
Fotoğraf 5	Sevilen birleşim: Fındıklı çikolata	11
Fotoğraf 6	İşlenmeden önce fındık	13
Fotoğraf 7	Hasat edilmiş fındık	15
Fotoğraf 8	Türkiye’de çeşitli tarla ürünlerinin üretim bölgeleri	17
Fotoğraf 9	Fındık yetiştirilen bölgelere giden yollar	17
Fotoğraf 10	Fındık	22

Çizelge listesi

Çizelge 1	Ülkelere göre dünya fındık üretim alanları gelişimi	5
Çizelge 2	Ülkelere göre dünya fındık üretimi gelişimi	5
Çizelge 3	Türkiye’de bölgelere göre fındık yetiştirme	5
Çizelge 4	Üretici ülkelerin fındık ihracatları	5
Çizelge 5	2010 yılı Türkiye fındık ihracatı	6
Çizelge 6	İhracat sezonu itibarıyla ortalama ihrac fiyatları (US \$)	14
Çizelge 7	Kökenlerine göre Ordu bölgesine gelen işçiler	15
Çizelge 8	Yaş gruplarına göre Ordu bölgesinde çalışan işçiler	21

1. Giriş

2010 ve 2011 yıllarında fındık tarımıyla ilgili bir kaç televizyon belgeseli yayınlanmıştı. Dünya genelinde tüketilen fındıkların en büyük kısmı Türkiye’den geldiğinden, bu belgesellerde özellikle Türkiye’deki durum ele alınmıştı. Hasat döneminde binlerce mevsimlik işçi çalışmak için Türkiye’nin Karadeniz bölgesindeki fındık üretim alanlarına gelmekte. Bu işçilerin çoğunluğu, genelde tüm aileleri ile birlikte Türkiye’nin Güneydoğusundan yola çıkanlardan oluşmaktadır. Belgesellerdeki görüntülerin de gösterdiği gibi, bu işçiler çoğu zaman oldukça kötü koşullarda, fındık yetiştirilen bölgelerdeki şehirlerin kenarlarında kurulan çadır kamplarında kalmaktalar ve çok düşük ücretle çalıştırılmaktadırlar. Belgesellerde fındık bahçelerinde çok sayıda çocuk işçilerin de çok ağır işlerde çalıştırıldığı tespit edilebilir.

Fındık tarımının çevresel ve sosyal etkilerini, özellikle de bununla bağlantılı olan mevsimlik işçilerin yaşam koşullarını daha iyi anlamak için, REWE Grubu SÜDWIND’e konuyla ilgili araştırma yapma görevini verdi. Araştırmanın başlıca sonuçları, Ocak 2012’de yayınlanan temel metine yapılan bir kaç değişiklik ve eklemeler ile birlikte sonraki sayfalarda bulunmaktadır.

Araştırmalar sonucunda, fındık yetiştirilen bölgelerde yoğun sorunların yaşandığı tespit edilmiştir:

- Mevsimlik işçilerinin yaşam koşulları çoğunlukla oldukça kötüdür.
- Mevsimlik işçilerinin ücretlerinin çok düşük olması çocuk işçiliğine yol açıyor.
- Kürt işçiler etnik ayrımcılığa uğramaktalar ve diğer hasat işçilerinden daha az ücret almaktalar.
- Mevsimlik işçilerinin büyük kısmı iş araçlarına bağımlı olmaktadır.
- Mevsimlik işçilerinin işleyen örgütlemeleri yok.
- Türk devletinin durumu iyileştirmek için kapsamlı bir yaklaşımı bulunmamaktadır.
- Sorunlar sıkıca Kürt sorunuyla bağlantılıdır.

Panorama Ordu/Türkiye, Foto: Arsel Özgürdal / www.sxc.hu

2. Fındık bitkisinin özellikleri

► 2.1 Özellikleri ve üretim bölgeleri

Fındık, biyolojik adıyla *Corylus* genus, huşgiller (Betulaceae) ailesindedir ve 17 alt çeşidi oluşturur. 100 yıla kadar ömrü olan fındık ağacı genelde yaklaşık 5 metreye kadar, istisnai olarak 10 metreye kadar uzar ve yaz mevsimlerinde yaprakları yeşillenir. Ağacın gövdesi 18 santimetreye kadar varır. Bitki tüm Avrupa'da, Küçük Asya'da ve Kafkasya'da yetişir. Ağaç, sürgün olarak kökten çıkan birçok gövdeden oluşur. Bu sürgünler ilk yılında bir kaç metre olabilirler, ancak ikinci yılda dal verirler. (Wikipedia 2011a: 1-2; Aydınoğlu 2010: 6493).

Yabani fındığın ışığa ihtiyacı olduğundan genellikle orman kenarlarında yetişir. Ayrıca çitlerde ve sürülmemiş arazilerde de yetişebilir. En elverişli yetiştirme alanı besin maddelerince zengin ve yüksek humus oranına sahip, nemli ve iyi havalandırılmış topraklara sahip olmalıdır (Wikipedia 2011a: 5; <http://www.botanikus.de/Beeren/Haselnuss/haselnuss.html>).

Çiçekler tek gövdelidir. Bitkinin farklı yerlerinde erkek ve dişi çiçekler bulunur. 'Tırtıl' veya 'kedicik' denen erkek çiçekler 8-10 santim uzunluğundadır, dişi çiçekler ise küçük ve gösterişsizdir. Fındık ağacı Şubat ve Nisan ayları arasında çiçek açar ve meyveleri tozlandıktan sonra 7-8 ay içinde gelişir. 15-25 mm uzunluğunda ve 10-15 mm çapında olan fındık, sert bir dış kabukla sarıdır (Aydınoğlu 2010: 6493; http://www.baumkunde.de/Corylus_avellana/).

Sağlıklı bitki

İnsan sağlığına olan faydalarıyla bilinen fındık, tarih boyunca insanlar tarafından toplanıp tüketilmiştir. Yüksek ölçüde Protein (% 12,6), Omega 9, Demir, Kalsiyum, Sodyum, Fosfor, çok sayıda vitamin ve safra maddeleri içerir. Yüksek yağ oranı (% 62) ayrıca iyi enerji kaynağı sağlar (Levesque o. J.: 1: Wikipedia 2011a: 3-4).

Üretim

Fındık bahçesi tesis etmek için 4,4 x 4,5 metrelik bir alana bir fidan dikilir. Toprak ve iklim özelliklerine göre alanlar daha büyük veya küçük olabilirler. Tahmini olarak hektar başına 500 fidan dikilmesi gerektiği hesaplanmıştır. Optimal rekolte elde edebilmek için ağaç her yıl budanmalıdır. İlk yılında ağacın gövdesi yaklaşık 1 metre yüksekliğe kadar tamamen kesilmelidir. İkinci yıldan dördüncü yıla kadar üç ila beş arası ana dal yetiştirilmelidir. Ağaç, iyi bir şekil alması için ilk 4-5 gelişme yılında oldukça titiz budanmalıdır.

Bu temel şekil sonraki yıllarda itinalı bakım ile korunabilir (Levesque o. J.: 4-6; Demir 2007: 8).

Fındık genelde dikiminden sonraki ilk 3-5 yılında ilk meyvesini verir. 8-10 yaşında rekolte önemli derecede artar ve ağaçların 40-50 yaşına gelmelerine kadar olan sürede bu artış korunur. (Levesque o. J.: 8; Demir 2007: 7).

İklim şartları üretim bölgelerini belirler

Kendine özgü biyolojik ve iklimsel özelliklerinden dolayı fındık dünyanın sadece belirli bölgelerinde ekonomik katma değer yaratacak boyutta üretilir. Türkiye'nin Karadeniz bölgesi üretime çok elverişlidir. (Bayramoğlu/Özer/Gündoğmuş/Tatlıdil 2010: 7). Orada fındık yetiştiriciliği bakımından elverişli sıcaklık ve yılda 2.644 mm/m² (1975'ten 2004'e kadar ortalama değer) düşen yağmur oranıyla oldukça uygun bir iklim mevcuttur. (Demir 2007: 68).

Bu nedenle geçtiğimiz on yıllarda artan dünya ihtiyacı Türkiye'de artırılan üretim ile karşılanmaktadır. İtalya'daki (2009: 70.526 ha) ve İspanya'daki (2009: 20.000 ha) üretim alanları nerdeyse sabit kalırken, Türkiye'deki alan 223.000 hektardan (1970) yaklaşık 660.000 hektara (2010) yükselmiştir. Türk üretiminin önemini şimdiye kadar, 1990'lardan sonra üretim yapmaya başlayan Azerbaycanlı (17.500 ha) ve Gürcistanlı (9.600 ha) üreticiler de değiştirememişlerdir. (Bayramoğlu/Özer/Gündoğmuş/Tatlıdil 2010: 8; Çizelge 1).

Ancak, özellikle Ferrero gibi büyük şirketlerin, yeni, modern fındık tarlalarının oluşmasını desteklemeleleriyle, gelecek yıllarda dünya piyasasında kaymalar yaşanabileceği öngörülmektedir. Örneğin şu an sadece Şili'de verimliliği ve getirisi çok yüksek olan üretim, yılda 1.000 hektar fidan dikimiyle gerçekleştirilmektedir.

Dünya'nın Güney küresinde üretilecek fındıklar, taze fındık üretiminin gerçekleştirilemediği mevsimlerde, Kuzey yarıkürede, yani Avrupa pazarında piyasaya sürülecektir (Ferrero Group 2011; Nitsch 2012). Bu gelişmenin dünya piyasa fiyatı ve Türk üreticiler için hangi anlama geleceğini bekleyip görmek gerekiyor. Yoğun işletildiği takdirde Şili'deki her bir hektar Türkiye'de bir kaç hektarın yerine geçebilir.

Çizelge 1:
Ülkelere göre dünya fındık üretim alanları gelişimi

	1970	1990	2010
Türkiye	223.000	299.000	660.000
İtalya	60.000	67.000	71.000
İspanya	25.000	32.000	20.000
Azerbaycan	-	-	17.500 (2009)
ABD	6.500	11.000	11.700
Gürcistan	-	-	9.600 (2009)
İran	-	-	9.500 (2009)
Çin	-	-	8.800 (2009)
Fransa	-	-	3.000 (2009)
Toplam	323.000	458.000	829.000 (2009)

Kaynak: Bayramoğlu/Özer/Gündoğmuş/Tatlidil 2010: 8;
Fiskobirlik web sitesi, erişim: 5.1.2012

Çizelge 2:
Ülkelere göre dünya fındık üretimi gelişimi

	1973	1990	2010
Türkiye	250.000	375.000	580.000
İtalya	85.000	90.000	90.000
İspanya	15.000	22.000	18.000
ABD	12.250	18.750	25.000
Diğerleri	25.200	20.000	70.000
Toplam	377.000	526.000	783.000

Toplam 377.000 526.000 783.000 Kaynak: Fiskobirlik web sitesi, erişim: 5.1.2012 / 2010 bilgileri tahmini

Yeni üreticilerin sunduğu rekolte dikkate alınmasa da rekolte miktarının geçmiş yıllarda yoğun bir şekilde arttığı gözlemlenebilir (Çizelge 2).

► 2.2 Türkiye: Üretim ve Piyasalar

Türkiye’de üretimin % 60’ı Doğu Karadeniz bölgesinde bulunan Ordu, Giresun, Rize, Trabzon ve Artvin illerinden gelmektedir. % 25’i Batı Karadeniz, % 15’i de Orta Karadeniz bölgelerinden gelmektedir (Samsun, Sinop, Kastamonu, Bolu, Düzce, Sakarya, Zonguldak ve Kocaeli) (FTG 2011; Kılıç/Binici/Zulauf 2009: 695; Çizelge 3).

Bazı illerde fındık üretimi, tarımsal gelirin en önemli ayağını oluşturmaktadır. (Giresun: % 60,3; Ordu: % 57,8; Trabzon: % 32,1; Bolu: % 24,3; Sakarya: % 17,6) (Gönenç/Tanrıvermiş/Bülbül 2006: 21).

Fındık yüksek bölgelerde de yetişmektedir. Trabzon ilinin yaptığı bir araştırma şu sonucu ortaya çıkarmıştır;

Çizelge 3:
Türkiye’de bölgelere göre fındık yetiştirme alanları

Ordu	292.000 ha
Akçakoca	190.000 ha
Giresun	110.000 ha
Trabzon	68.000 ha
Toplam	660.000 ha

Kaynak: Fiskobirlik web sitesi, erişim: 5.1.2012

Çizelge 4:
Üretici ülkelerin fındık ihracatları

	Türkiye	İtalya	İspanya	ABD	Diğer	Toplam
1995	241.172	12.749	1.753	7.500	12.000	275.174
2000	177.307	14.687	5.472	2.500	9.500	209.466
2005	209.364	15.587	3.912	4.000	15.000	247.863
2007	233.138	20.749	2.038	4.000	20.000	279.925

Kaynak: Fiskobirlik web sitesi, erişim: 5.1.2012

Çiçeklenmiş Fındık Ağacı, Foto: Alfred Borchard / www.sxc.hu

denizden 1000 metreye kadar olan yüksekliklerde fındık bahçelerinin % 76,8'i, 1000 ve 1500 metre arası yükseklikte % 16,9'u, 1.500 ve 2.000 metre arası yükseklikte % 4,5'i ve 2.000 metre üzerinde de % 1,5 bulunmaktadır. Yetiştirme alanlarının ortalama yüksekliği 675 metredir. Fındık en iyi 250 ve 1000 metre arasında yetişir. Yetiştirme alanlarının eğimi genelde % 6 ila % 30 arasındadır (Aydınoğlu 2010: 6495, 6501)

Türkiye fiyatı belirlemede

Türkiye'nin dünya ihracatındaki payı 2010/11 hasat yılında % 86'daydı ve tahminlere göre gelecek yıllarda da % 80'in üstünde kalacaktır (USDA 2011a: 4, 7). Dolayısıyla Türkiye'de elde edilen rekolte dünya piyasa fiyatını belirlemektedir (USDA 2010: 6; Çizelge 4).

Dünya piyasasının Türk ürününe bağımlılığı 2011 sonbaharında kendini daha çok belli etti. Türkiye'deki kötü rekoltenin dolayısıyla yükselen fındık alım fiyatları Eylül 2011'de kilo başı 6,1 TL'ye çıktı (2,46 Avro). 2010 yılında fındık fiyatları yüksek rekoltenin dolayısıyla kilo başı 3,6 TL idi (Fruchtportal Online, 12.09.2009).

Almanya ve İtalya en önemli alıcılar

Dünya piyasasında, Almanya ve İtalya açık arayla, Fransa'nın önünde, Türkiye'den ihraç edilen fındığın en önemli alıcılarındandır. Almanya'ya ihraç edilen miktar son yıllarda 55.000 ton civarındaydı ve 2010 yılında 241 milyon ABD Doları değerindeydi (Çizelge 5)

Çizelge 5:
2010 yılı Türkiye fındık ihracatı

	Miktar (ton)	Değer (mil. ABD \$)
AB	186.103	1.136
bundan		
Almanya	56.547	341
İtalya	43.393	262
Fransa	31.626	196
Belçika	10.729	63
Avusturya	9.386	56
diğer AB Ülkeleri	34.421	218
İsviçre	8.967	53
Toplam	252.305	1545

Kaynak: Blacksea Hazelnut and Products Exporters' Union web sitesi, erişim: 15.12.2011

► 2.3 Düşük hasat yapan küçük fındık üreticileri

Sahil bölgesine yoğunlaşan fındık üretimi iç bölgeye 30 kilometreye kadar uzanmaktadır. Doğu bölgelerinde bahçeler genellikle 1 ve 2,5 hektar arasındadır, batı bölgelerinde ise bazı üreticiler 10-15 hektarlık alanları işletmektedirler. Alanların ortalama büyüklüğü 1,34 hektardır (FTG 2011; Oskam et al. 2004: 59–60; Gönenç/Tanrıvermiş/Bülbül 2006: 21).

Rekolte

Hektar başı rekolte büyük ölçüde bitkilerin kalitesiyle ve büyüme dönemindeki hava durumuyla bağlantılıdır. Dolayısıyla bazı yıllarda rekolte önceki yıldan çok farklı olabilmektedir (Fidan/Şahinli 2010: 117). Polonya’da yapılan deneylerde fındık ağacı başı rekoltenin 0,4 ve 7,7 kg arası olduğu tespit edilmiştir. 2002 yılında ağaç başı yıllık rekolte ortalaması 2,1 kiloydu, 2005 yılında ise bu sayı 4,2 kiloya çıktı (Bär 2009: 7). Dünya rekoltesi ise inişli çıkışlı bir grafik çiziyor. Örneğin 2008 yılında 1,1 ton rekor rekolte sonrası aynı üretim bölgesi ve büyüklüğünde 663.000 tona düştü (Fiskobirlik web sitesi, erişim: 5.1.2012).

Türkiye’de rekolte yılda hektar başı 600–1000 kg arasındadır. Örneğin Trabzon bölgesinde ortalama 770 kilo olan fındık rekoltesi Çarşamba bölgesinde 2008 yılında hektar başı 973 kiloydu. Ortalama rekolte miktarı fındıkçılar arasında hektar başı 127 kilodan 2000 kiloya kadar değişebiliyor. Yine de Türkiye’deki ortalama rekolte İtalya’nın (2000–3000 kg) ve ABD’nin (1700–2500 kg) çok gerisinde kalmaktadır (Aydınoglu 2010: 6493, 6495; Kılıç/Binici/Zulauf 2009: 697).

Düşük rekolte sebepleri olarak yaşlı ve az verimli fındık ağaçlarının yaygın olması, dikimin çok sık aralıklarla yapılmış olması, toprak erozyonu ve toprağın kalitesinin düşük olması sayılabilir. Üretim için gerekli olan ilaç, gübre ve teçhizatın yeterli olmaması ve üretim alanlarına gerekli özenli bakımın gösterilmemesi rekolte miktarına olumsuz yönde etki yaratıyor. Çarşamba bölgesinde yapılan bir araştırmanın sonucunda fındıkçıların % 70,5’inin çabalarının efektif olmadığı ortaya çıkmıştır (Lundell et al. 2004: 54; Kılıç/Binici/Zulauf 2009: 697).

İtalya’da durum farklıdır. Oradaki yüksek verim, üretim tekniğinin yoğun olarak modernize edilmesiyle elde edilmektedir. İtalya’daki üretim, sulama sistemleri, bilinçli gübre ve ilaç kullanımı ve hasadın makineleşmesi sayesinde rekabet edebilecek durumdadır. Ülkede

bulunan fındık işleme sanayisinin yüksek ihtiyacından dolayı İtalya’nın dünya piyasasında % 13,5 payı olmasına rağmen, İtalya net ithalatçı konumundadır (USDA 2010: 6).

Gübre

Gübrenin ve bitki zararlıları ilaçlarının kullanımı ile bağlantılı veri bulunmamaktadır.¹ Az sayıda mevcut olan veriler ise oldukça çelişkilidir. Bir araştırmaya göre fındıkçılar gübrenin çeşidine göre ve kendi bilgileri doğrultusunda yılda bir ve üç sefer arası gübrelemektedirler (Demir 2007: 9, 67).

2007 yılında yapılan bir anket sonucuna göre, fındıkçıların, hektar başına 20 ila 300 kilo arası gübre kullandıkları belirlenmiştir. Veriler hektar başı değiştiği gibi, ortalama değer de 98 kiloda olduğunu gösteriyor (Kılıç/Binici/Zulauf 2009: 698).

Daha büyük ve daha yoğun işletilen bahçelerde daha büyük miktarlarda gübre kullanıldığı görülmektedir. Sorduğumuz soru üzerine üreticilerin, toprağın pH değerine göre farklı miktarlarda ve özelliklerde gübreler kullandığını görüyoruz. Kullanılan gübrelerin arasında amonyum içeren ve kalsiyum-nitrat karışımları bulunmaktadır. Mayıs aylarında hektar başına 500 ila 700 kilo arası gübre kullanıldığı görüştüğümüz üretici tarafından ifade edilmiştir (Yıldız 2012.)

Bu rakamlar muhtemelen olduğundan daha yüksek orandadır ve az sayıdaki, bahçelerini yoğun işleten fındıkçılar için geçerlidir. Fındık-Sen başkanı Kutsi Yaşar daha düşük rakamlardan bahsediyor. Yaşar’ın izlenimine göre fındıkçıların en büyük kısmı yüksek miktarda gübre, pestisit ve insektisit alacak durumda değil. Yaşar’a göre fındıkçıların sadece % 5-10’u gübre ihtiyacını tespit etmek için toprak analizi yaptırıyor. Gübrelenen yerler de genelde Mart sonunda ve Mayıs sonunda olmak üzere yılda iki sefer gübreleniyor. Küçük hayvan dışkılarından yapılan fermente olmuş organik gübre kullanılmaktadır. Ayrıca potasyumlu mineral gübre de az miktarda kullanılmaktadır.

Kullanılan gübreler % 21 ila % 33 arasında değişen azot karışımı, % 42-44 arası Triple Süper Fosfat (TSP) karışımı

¹ Türkiye’deki çeşitli resmi, bilimsel kurumlara ve üretici topluluklarına yazılı yapılan başvurulara maalesef cevap alınamamıştır.

içeren gübrelerdir. Yaşar'ın tahminine göre 15000 ila 20000 ton arası TSP'li gübre kullanılmaktadır (Yaşar 2012)

Fürth Tarım ve Orman Dairesi'nde Özel Bitki Kültürleri İhtisas Konularında yetkili olan ve Bavyeralı çiftçilere fındık tarlaları tesis etme konusunda danışmanlık veren Carola Nitsch Ağustos 2011'de Türkiye'deki fındık üretim bölgelerini gezmiş. Nitsch, üretim alanlarının en büyük kısmını işleten küçük fındıkçıların yeterli miktarda gübre kullanmadıklarını düşünmektedir. Gübreyi yüksek eğilimli üretim alanlarına aktarmanın zorlukları gübre kullanımını da önemli oranda kısıtlıyor. Türkiye'deki düşük ortalama üretim miktarının zaten gübresiz olarak da elde edilebileceği kanısındadır (Nitsch 2012)

Zararlılara karşı mücadele

Tavşan, sincap, fare, karaca, geyik, ayı ve çok sayıda kuş cinsi gibi hayvanlar fındık ağacının kabuğuna, yapraklarına ve dallarına zarar verebilir veya fındıkları yiyebilirler. Ayrıca çok sayıda böcek, tomurcuk ve çiçekleri kemirerek zarar verir veya fındıkların kabuğunu deleerek içine yumurtalarını bırakırlar. Fındık çalılarında bu laşacak mantar, bakteri ve virüsler de önemli bir etkenlerdir (Levesque o. J.: 5-7; Snare 2006: 11-12).

Birçok böcek cinsi yalnızca fındıktan beslenmektedir. Bunlardan birisi fındık hasadına en büyük zararı veren fındık kurdu (Curculio nucum), diğerleri ise Ağustos böceği, kelebek, tahtakurusu, böcek, güve ve yaprak biti ailesinden bazı cinslerdir (Wikipedia 2011a: 5; Snare 2006: 9-10, 14, 37).

Yalnızca Türkiye'nin Karadeniz kıyısında bulunan üretim bölgelerinde sadece fındıktan beslenen yaklaşık 100 böcek ve küçük örümcek türü hayvanlar yaygın olarak bulunmaktadır (Snare 2006: 4). Tahminlere göre dünya üretiminin % 20 ile 50'si arası böcek ve küçük örümcekler tarafından yoğun zarar görmektedir. Bunlarla ancak geniş etkili insektisitlerle mücadele etmek mümkündür. Ancak bu ilaçların kullanımı da çevreye ve fındıklara kalıntı bırakarak zarar verebilir (Snare 2006: 6).

Zararlularla mücadele için kullanılan ilaçların miktarları konusunda bilgi bulunmamaktadır. Fındık yetiştiren Ünal Yıldız'ın izlenimine göre pestisitler uzmanların tavsiyelerine karşın yaygın şekilde, nerdeyse her fındıkçı tarafından kullanılmaktadır (Yıldız 2012.)

Kutsi Yaşar, fındık kurduna karşı iki yıldan beri Almanya'da da yasak olan Carbaryl ve Carbosülfan Aktifli ilaçlar yerine Thiachloprid, Deltamethrin ve Thiamethoxam aktifli ilaçlar kullanıldığını söylüyor. Ayrıca fındık ağaçlarının diplerini boş tutmak ve hasadı kolaylaştırmak için son dönemlerde total herbisitlerin kullanımına başlanmıştır (Yaşar 2012).

Ancak ilaçların kullanımı, çalışma güvenliği kurallarına uygun olmayan şekilde yapılmaktadır. Haziran 2011'de gazeteciler ilaçların hiç bir korunma önemi alınmadan kullanıldığını gözlemlemişlerdir (Gudisch/Harms 2011). Herbisitler basit sulama kovalarıyla kullanıldığı için bunların dozunu ayarlamak neredeyse imkânsız hale geliyor (Nitsch 2012).

► 2.4 Fındığın hasadı ve işlenmesi

Hasat dönemi genelde tüm Ağustos ayını kapsamaktadır. Hava koşullarının uygun olmaması sebebiyle bu dönemin Eylül ayına da sarkması mümkündür. Hasada, alçak yetiştirme bölgelerinde fındıkların erken olgunlaşması sebebiyle, aşağı bölgelerden başlanır ve gittikçe yüksek bölgelerde doğru devam eder (FTG 2011).

Fındık toplamada iki yöntem uygulanır. Biri yere düşen ya da ağaçların sallanmasıyla düşürülen fındıkların toplanması yöntemidir. Öteki uygulamada ise fındıklar ağaçlardan tek tek toplanır. (FTG 2011).

Toplamanın otomasyonu coğrafi şartların zorluğu sebebiyle pek mümkün görünmüyor. Ayrıca nem oranı-

nın yüksekliği makinelerin sorunsuz kullanımını zorlaştırıyor.

İşlenmesi

Kavsaklı fındıklar toplandıktan sonra güneşte kurumaları için 10-15 cm kalınlığında serilmelidir. Bu ilk kurutma sürecinden sonra kavsaklar makinelerle fındıklardan ayrılır. Fındıkçılar bunun için gereken makineleri çoğu zaman saat başı kiralyorlar (FTG 2011; Demir 2007: 9). Bu işlemin ardından fındıklar tekrar kurutulmak için daha ince katlarla seriliyor. Toplam kurutma süreci hava durumuna göre 15-20 gün sürebiliyor. Bu güneş altında kurutma yöntemi Türk

fındıklarına özel bir tat veriyor. Kurutulmuş fındıklar genelde 70-80 kiloluk çuvallara doldurularak taşımaya hazırlanır. Üreticiler bu çuvalları araçlara direk satabilirler, ya da fiyatların yükselmesini beklemek için bir süre depolayabilirler (Demir 2007: 9-10; FTG 2011).

Fındıkları tabii ki mekanik kurutmak da mümkündür. Bunun için fındıklar 2 ila 3 gün boyunca 32 ila 40 °C arasında özel kurutma makinelerinde kalmalıdır (The Hazelnut Council o. J.: 6).

Fındıkların kurutmadan sonraki nem oranı % 4 ila % 6 arasındadır. Yüksek nem oranı depolamayı zorlaştırdığı gibi tadını da bozar (The Hazelnut Council o. J.: 6).

Türk fındıklarının kalitesini yükseltmek için Fiskobirlik üreticilere aşağıdaki tavsiyelerde bulunuyor:²

1. Fındık bahçelerindeki bakım işlemleri, gübreleme, budama, bahçe altı temizliği gibi, önerilen şekilde ve zamanında yapılmalıdır.
2. Fındık toplama zamanından en az 5-10 gün önce fındık bahçesindeki yabancı otlar temizlenmelidir.
3. Farklı zamanlarda olgunlaşan, farklı çeşitler, olgunlaşma sırasına göre ayrı ayrı toplanmalıdır.
4. Fındık olgunlaşıp kendiliğinden yere dökülmeye başladığında toplanmalıdır.
5. Dallar silkeleyildiğinde yere dökülen fındıklar yerde bekletilmeden, mümkünse yere serilen örtüler üzerine silkelenerek toplanmalıdır.
6. Dallar en az iki sefer silkelenmelidir.
7. Toplanan fındıklar mümkünse hemen jüt çuvallara koyularak harmana getirilmelidir, kesinlikle naylon çuvallara koyup sıkışık bir vaziyette bekletilmemelidir, çünkü bunun sonucunda fındıkta kızışma dolayısıyla, küflenme ve çürüme başlar.
8. Harmana getirilen kavsaklı fındıklar büyük yığınlar ve kalın tabaka oluşturacak şekilde yığılıp bekletilmemelidir.
9. Toplanan kavsaklı fındıklar mümkün olduğunca toprakla temas ettirilmeden ve yağmurda ıslanmadan kurutulmalıdır. Yağmurda ıslanan çotanaklarda kızışma, dane kabuğu renginde kararırma ve hatta küflenme ve çürümeler olabilir.
10. Fındıkları yağmurdan korumak için üzerine örtülen naylon direkt fındığın üzerine değil, çardak şeklinde örtülmeli ki, havalanma sağlansın ve fındıklarda kızışma ve çürüme olmasın.
11. Kavsaklı fındıklar beton harmanlara en fazla 10-15 cm kalınlığında serilip güneşte 2-3 gün kurutulduktan sonra patoza verilmeli. Mümkünse fındık yerden 1 metre yüksekliğe gerilen ağlar üzerine serilerek kurutulmalı, çünkü böylece kuruma süresi yarı yarıya azalacaktır.
12. Patozda fındıklar kavsaklarından tam olarak ayrılırken kabuğuna zarar verilmemesine dikkat edilmelidir.
13. Kavsaktan ayrılmış dane fındıklar çuvallamadan hafif meyilli ve temiz beton harmana serilen naylon olmayan jüt veya bez tenteler üzerine en fazla 5 cm kalınlığında serilerek ve 2-3 saat ara ile tırmıkla karıştırılarak kurutulmalıdır.
14. Fındıkları yağmurdan korumak için üzerine örtülecek naylon örtü doğrudan fındığın üzerine değil, en az 30-40 cm yükseklikte çardak yaparak, fındıkların havalanmasını önlemeyecek şekilde örtülmelidir.
15. Kurutulmuş kabuklu dane fındıkların içindeki patozun kırıldığı iç fındıklarla diğer yabancı maddeler seçilmelidir. Bu maddelerin dayanıklılık süreleri az olduğu için küflenerek fındığın bozulmasına neden olurlar.
16. Kuruyan fındıklar iyice soğuduktan sonra, sabah veya akşam serinliğinde jüt çuvallara koyularak kurutma süreci tamamlanabilir.
17. Jüt çuvallardaki kurutulmuş fındıklar hemen piyasaya götürülmeyecekse kuru ve havalanabilen bir depoda muhafaza edilmelidir.
18. Taze fındıklar kesinlikle önceki yıldan kalmış fındıklarla karıştırılmamalıdır.

² Fiskobirlik: „Daha kaliteli fındık için öneriler“ (<http://www.fiskobirlik.org.tr/default.asp?sayfa=icerik&cat=subpage&id=109&lang=tr>).

Fındık. Foto: William Shaw,
Kollektion: Photo Library/getty images

Mekanik soyulan fındıklar soyulduktan sonra daha uzun süre depolanacaksa, dikkatle ambalajlanmalıdır (The Hazelnut Council o. J.: 6).

Bir sonraki adımda fındıklar kavrulur. Bu işlem için mevcut olan farklı makineler hektar başı 500 ila 1500 kilo arası fındık işleyebilirler.

Kavurmanın seyri daima benzer şekildedir. Fırınlara ısıları 135 °C ila 146 °C arasındadır. Yüksek ısılar fındıkların depolanma süresini kısaltır.

Kavurma süresinin uzunluğu fındıkların büyüklüğüyle ve amaçlanan kullanımla bağlantılıdır. Kavurmakla fındıkların has aromaları daha da yoğunlaşır, rengi kahverengine döner, nem oranı % 1,5 - % 3'e düşer. Kavurduktan sonra fındıkların ısısı mümkün olduğunca hızlı, ideal olarak 1 saat içerisinde, 21 °C düşürülmeli ve mümkün olduğunca çabuk ambalajlanmalıdır (The Hazelnut Council o. J.: 6-8).

Kavrulmuş fındıkları dilmek, kıymak veya öğütmek için tekrar ısıtmak gerekir, çünkü bu işlemi kolaylaştırır. Fındıklar kuru ve böceklerden korunmuş şekilde 10 °C altında depolandığında, aylarca dayanıklı kalır (The Hazelnut Council o. J.: 9).

Çuval içinde fındık. Foto: DEA PICTURE LIBRARY, Kollektion: De Agostini Picture Library/getty images

Sevilen birleşim: Fındıklı çikolata. Foto: grekoff/fotolia.com

Türkiye’de fındıkları soymak, kabuklarını kırmak için 180 fındık işleme tesisleri bulunmaktadır. Bu tesislerin yıllık kapasitesi 1.800.000 ton olmaktadır. Ayrıca yılda 350.000 ton kapasiteli 40 fındık işleme fabrikası bulunmaktadır (Fidan/Şahinli 2010: 117; FTG 2011).

Kabukların soyulduğu fabrikaların çoğu çok küçük işletmelerdir. Bir sonraki işlem adımında ise daha büyük tesisler mevcuttur (Demir 2007: 12). Modern tesislerdeki koşulların iyi olduğunu bu tesislerin ziyaretinde gözlemlemek mümkündür (Gudisch/Harm 2011).

Kullanım

Fındığın % 10’u taze tüketilir, geriye kalan % 90’ı ilk önce kavrulur ve sonra işlenir. Fındık genelde çikolata, pralin, bisküvi, şekerleme, pasta ve dondurma yapımında kullanılır. Ancak en büyük önemi tahminlere göre fındığın % 85’ini işleyen çikolata endüstrisi taşımaktadır. Fındıktan yemekte kullanmak için yağ da kazanılır. Yağ yapımında geriye kalan posa hayvan yemi üretiminde kullanılmaktadır. Ağaçların dallarından sepetler, bastonlar, sandalyeler ve çitler yapılabilir (FTG 2011; Demir 2007: 5).

3 Devletin piyasaya müdahalesi

Destek tedbirleri alanların genişlemesine yol açtı

Fındık tarımında yapılan ilk düzenleme girişimleri, asgari satış fiyatının uygulanması dâhil olmak üzere, 1938’de fındık tarım satış kooperatifleri birliği Fiskobirlik’in kuruluşu ile gerçekleşti. O tarihten bu güne kadar Fiskobirlik en önemli fındık alıcısı durumundadır. Buna rağmen başka büyük fındık tüccarları da önemini korumaya devam ettiler. Fiskobirlik fındıkçılara satın aldıkları malın bedelini çok geç öderken, diğer tüccarların çoğu malı teslim alırken nakit ödemektedirler (Üzümöz/Akçay/Saygılı 2006: 451).

Fındık sektörü en önemli döviz getiren sektörlerden biri olduğu ve üstelik yetiştirildiği bölgelerde çok önemli istihdam faktörü olduğu için, Türk devleti fındık üretimini 1961’den beri desteklemektedir (Kılıç/Binici/Zulauf 2009: 695).

Fındık piyasası bir dizi yasalarla düzenlenmektedir. 1983 yılında yürürlüğe giren bir yasa ile fındığın üretim bölgeleri belirlenmişti. 1989 yılında bu yasa daha da somutlaştırıldı. O tarihten bu yana, fındık bahçeleri sadece denizin üstünde 750 metre yüksekliğe kadar olan üretim yüksekliğinde tesis edilebilir. Üretim alanlarının eğimi en azından % 12 olmalı ve toprağın kalitesi kötü olan 4. sınıfta olmalı. 1993’de çıkan başka bir yasa ile fındık üretimi 13 bölge ile sınırlandırılmıştır. Yeni bahçelerin tesisi ancak özel müsaadeyle mümkündür (Gönenç/Tanrıvermiş/Bülbül 2006: 23; Üzümöz/Akçay/Saygılı 2006: 451).

Üretimin teşviki, üretim alanlarının gittikçe genişlemesine, dünyadaki arzın talebi aşmasına ve fiyatların düşmesine yol açtı. Ancak devlet yine de asgari fiyatı garantiledi. 1990’ların sonunda asgari fiyat dünya piyasa fiyatının % 40 üstündeydi.

Devlet asgari fiyatla fındıkçıların gelirini güvence altına almayı hedeflerken, Türk ihracatçıları, fındığı dünya piyasasına çok ucuza sürerek konumlarını geliştirmeyi amaçlıyorlardı.

Devletin piyasaya müdahalesinden dolayı çiftçiler için fındık üretimi başka meyve üretmekten çok daha karlıydı. Alanların fındık üretimi için genişletilmesi diğer tarla meyvelerinin üretim alanlarını küçülttü. Yeni tesis edilen fındık bahçelerinin bir kısmı fındık için öngörülmemiş alanlardaydı: 58.868 hektar düzlüklerdeydi, 20.588 hektar % 6 eğilimin altında olan alandı ve 17.544 hektar korunan ormanlardaki ve dağ eteklerindeki ağaçları kesilerek açılmasıyla kazandı.

Fındık tarımının fındık için optimal olmayan düz alanlara ve çok yüksek alanlara kaydırılması hasadın kalite düşüşüne yol açtı (Özcan 2001: 3–7; World Bank 2001: 31, 51; Gönenç/Tanrıvermiş/Bülbül 2006: 22).

Fiyatları korumak için iyi hasat alınan yıllarda büyük depolar kurulmuştur. Tahminlere göre 1990’lı yılların sonuna kadar yılda 200.000 tona kadar fındık serbest piyasada pazarlanma yerine kar getirmeyen yağ üretiminde kullanılmıştı. Bunun devlet için maliyeti on yıl içinde toplam 2 milyar ABD Doları olmuştu (World Bank 2001: 14; Lundell et al. 2004: 51, 58).

Reform adımları

Gittikçe daha çok fındık bahçeleri tesis edildiğinden, devlet 1995 yılında fındıkçılara başka meyve üretimleri için para ödemeyi öngören teşvik programı çıkardı. Ancak finansman sorunundan dolayı bu program etkisiz kaldı (Üzümöz/Akçay/Saygılı 2006: 451).

1990’lı yıllarda Türkiye’de yaşanan yoğun finansal kriz, 1999’da İMF ve Dünya Bankası Türk devletini, fındık için uygulanan asgari fiyatı kaldırmaya ve stokları azaltmaya zorlamıştı. Dünya Bankası’nın desteğiyle fındık sektörü de dâhil olmak üzere tarım sektörü için bir reform programı hazırlandı. Programın hedefi, fındık yetiştiren tarımcıların desteği için uygulanan garantili asgari fiyatı kaldırıp yerine doğrudan yardım ödeyerek desteklemek veya tarımcıları fındıkçılıktan çıkmaya teşvik etmektir. Aynı zamanda devletin satın alma toplulukları, özellikle piyasa için önemli rolü olan Fiskobirlik, yeniden organize edildi ve garanti edilen fiyat düşürüldü. Bu değişim süreci özellikle küçük çiftçilerin durumunu oldukça zorlaştırdı (World Bank 2002: 1–3; Özcan 2001: iv–v; Gönenç/Tanrıvermiş/Bülbül 2006: 23).

Devlet, 100.000 hektarlık alandaki fındık ağaçlarını söküüp, alanın bir kısmına başka ürünler dikmeyi, yasadışı açılmış alanları da yeniden ormanlaştırmayı planlıyordu (World Bank 2001: 52). 2001 yılında açıklanan bir genelgeyle sorumlu Bakanlık müsaadeli alanları tekrar belirledi.

Diğer bir genelgeyle çiftçilere yasadışı alanlarda sökülen fındık ağaçları için de tazminat ödenebileceği düzenlendi (Lundell et al. 2004: 58).

Yapılan birçok araştırmalarda fındık üretimiyle uğraşan üreticilerin başka tarımsal alanlara ve sektörlerle yönelmelerinin gerekliliği ve çevresel tarımın teşvikinin önemi özellikle vurgulanmıştır. (Gönenç/Tanrıvermiş/Bülbül 2006: 29).

Şu anki hasat alanı

Şu anki hasat alanı hakkındaki bilgiler kaynağa göre birbirinden çok farklılar. Resmi kaynaklar toplam 400.000 hektardan bahsetmekte (Bayramoğlu/Özer/Gündoğmuş/Tatlidil 2010: 8).

Fakat bazı araştırmalar daha yüksek rakamlardan yola çıkmakta. Piyasayı izleyenler, fındık üretimi için kullanılan alanın 40 yıl içerisinde, 1964 yılında toplam 253.000 hektardan 2002 yılında yaklaşık 600.000 hektara yükseldiğini, yani ikiye katlandığını kaydediyorlar (Lundell et al. 2004: 53; Demir 2007: 5).

Branşın birliği FTG (Fındık Tanıtım Grubu - Hazelnut Promotion Group) aktüel olarak 550.000–600.000 hektar tahmin ediyor (FTG 2011), tarım satış birliği Fiskobirlik ise hatta 660.000 hektardan bahsetmekte (Fiskobirlik web sitesi, erişim:5.1.2012). Bu, üretim alanlarının son yıllarda azalmadığını göstermekte (bkz. Çizelge 1).

2009 yılının yazında, Türkiye Tarım ve Ormanlık Bakanlığı tekrar yasadışı alanlarda fındık bahçeleri tesis eden ve fındık yerine çiçek veya yabancıları gibi

bitkiler üretmeyi kabul eden çiftçilere finansal yardım teklif etmiştir (Fruchtportal Online, 16.07.2009 ve 02.09.2009). Fakat 2011 yılında bile dağlarda yeni fındık alanları tesis edilmiştir (Nitsch 2012).

İşlenmeden önce fındık. jthie / Foto: www.sxc.hu

4. Fındık üretiminde çalışma koşulları

► 4.1 Milyonlarca insan için gelir kaynağı

Fındık bahçesindeki işler devresi dikim, budama, gübreleme, ilaçlama, yabancı otları yok etme, fındıkları toplama ve kurutmayı kapsamaktadır (Demir 2007: 8).

Fındık üretmek, tahminlere göre yaklaşık 400.000 hane için önemli gelir kaynağı teşkil etmektedir. Aile fertlerini, üretmeyle bağlantılı ticarete çalışanları ve kullanılan gübre, ilaç ve araç gereçleri de saydığımızda, fındık tarımının doğrudan veya dolaylı olarak 4 milyon insanın, bazı kaynaklar hatta 8 milyondan bahsetmekte, geçimini sağladığını söylemek mümkündür (Gönenç/Tanrıvermiş/Bülbül 2006: 20–21; FTG 2011; SOMO 2011: 6).

2007 yılında yapılan bir ankete göre, çiftçi aileleri, ortalaması 3 olan çalışacak yaşta yetişkinden oluşmaktadır. Ek gelir kaynağı olarak çiftçilerin %58'i fındıkcılığın yanı sıra ikinci bir işte çalıştığını, %28'i sebze veya meyve ektiğini açıklamıştır (Demir 2007: 10–11).

Ordu'da yapılan bir anket sonucunda 2011 yılının sonbaharında çiftçilerin sadece %20'sinin fındıkcılığı tam günlük iş olarak yaptıkları ortaya çıkmıştır (Graaf/Blokhuys 2011: 1).

Fındıkcıların gelirleriyle ilgili çok az bilgi mevcuttur. 2007 yılında Ordu'da yapılan anket sonucu ailelerin ortalama yıllık gelirinin 16.247 ABD Doları olduğu, bu-

nun 7.320 ABD Doları'nın fındık üretimi dışındaki işlerden kaynaklandığı ortaya çıkmıştır (Demir 2007: 51). Ancak bu meblağdan 2004 yılında fındık satış fiyatının %40 civarında olan masraflar çıkarılmalıdır (Lundell et al. 2004: 55–56).

Sadece ortalama fiyattan yola çıkarak fındıkcıların brüt gelirini hesaplamak her zaman mümkün değildir. Bazı çiftçilerin, pestisit veya gübre almak veya hasat arası giderleri karşılamak için kredi veren araçlara borçları bulunmaktadır. Araçlar bu krediler için bankalardan çok daha yüksek faiz istiyorlar ve bankalar da küçük çiftçilere çoğu zaman kredi vermiyorlar. Çiftçiler kredileri araçlara hasattan pay vererek geri ödüyorlar. Bu pazarlıkta güçsüz durumda olan fındıkcılar, alacaklılarda serbest piyasanın altında olan kilo başı fiyatlara satmak zorunda kalıyorlar (Özcan 2001: 2; Demir 2007: 12–13).

Üstelik fındık fiyatları yıldan yıla, hatta bazen bir hasat sezonu içinde bile, aşırı şekilde sarsılmaktadır (Çizelge 6). Örneğin, 2009/2010 yılında fiyatlar bir kaç ay içinde ton başı 5520 ve 6680 ABD Doları arasında büyük değişiklik göstermiştir (Fiskobirlik web sitesi, erişim:5.1.2012).

Çizelge 6:

İhracat sezonu itibarıyla ton başı ortalama ihrac fiyatları (ABD \$)

94/95	00/01	01/02	03/04	04/05	05/06	06/07	07/08	08/09	09/10
3.260	3.360	2.420	3.740	8.720	7.530	5.350	7.290	4.910	6.350

Kaynak: Fiskobirlik web sitesi, erişim: 5.1.2012

► 4.2 Mevsimlik tarım işçileri³

Fındığın bakımının yılın sadece 3 - 4 ayında yoğun emek gerektirdiğinden, fındık üreticiliği, yan gelir kaynağı olarak yapan çiftçiler için de cazip oluyor. Fındığın hasadı hem çok yoğun, hem de dağların dik eteklerinde olduğu için tehlikelidir. Hasat işinde çalışanlar, çok dik olan dağ eteklerinde kendilerini bellerine bağladıkları

iple ağaçlara bağlayarak düşmekten korumaktalar. Bu önlemlere rağmen düşmeler ve kazalar sıkça yaşanmaktadır. Denizden yüksekliği çok fazla olan yerlerde

3 Gezici mevsimlik işçiliği yapan ailelerinde kadınlar ve erkekler aynı şekilde çalışmaktadırlar.

Hasat edilmiş fındık. Resimde görülen büyük kapların kullanımı Türkiye'deki dik dağ eteklerinde pek mümkün değil. Foto: Dacki Dougan / Flickr.com

oksijen azlığından dolayı, zaten zor ve yorucu olan şartlar daha da yıpratıcı hal almakta (Ülger 2011).

Geçmişte, hasat çoğu zaman fındıkçı aileler tarafından yapılmaktaydı. Ancak nüfusun hızla yükselmesi, alanların sınırlı olması ve miras yoluyla bölünmesi, bahçelerin ve gelirlerin azalması sonucunu doğurmuştur. Bu durum özellikle fındığın ana üretim bölgesi olan Ordu'dan şehirlere ve yurtdışına göçe yol açtı ve böylece aileler için de çalışabilecek nüfusun sayısı düştü. Ne kadar çok genç insanın fındık üretim bölgelerini terk ettiği fındıkçılık yapan çiftçilerin ortalama yaşlarından da anlaşılıyor. Bu eksikliği karşılamak için, fındıkçılar birbirlerine yardım ediyorlar. Bahçeleri yüksek bölgelerde olan fındıkçılar fındıkları daha geç olgunlaştığından ovadaki fındıkçılara yardım ediyorlar ve ardından ovadaki fındıkçılar hasat bittikten sonra dağlardaki fındıkçılara yardıma gidiyorlar. 'İmece' adı verilen bu karşılıklı yardımlaşma sisteminde genelde para verilmiyor. Ayrıca göç edenlerin bir kısmı hasat döneminde köylerine geri dönüyor ve ailelerine yardım ediyorlar. Bu iş gücü yetmediği için 1990'lı yıllardan bu yana Türkiye'nin Doğu'sundan ve Güneydoğu'sundan gelen mevsimlik işçiler çalıştırılıyor. Özellikle büyük alanlar işleten çiftçilerin mevsimlik işçilere ihtiyaçlar var. Tahminlere göre hasat işlerinin % 42'si bu işçiler tarafından yapılıyor. Ancak bölgeden bölgeye büyük farklılıklar var ve doyurucu istatistikler yok. Böylece büyük sayıda Kürt bölgelerinden gelen mevsimlik işçi çalıştırmak görece olarak

yeni bir olgudur. Ağustos ayındaki ana hasat zamanında köylerine dönenlerden ve mevsimlik işçilerden köylerin nüfusu üçe katlanıyor (Özcan 2001: 6, 8; Demir 2007: 11, 51; Pelek 2010: 51; Küpçük 2010: 5; Graf/Blokhuis 2011: 1; Çizelge 6).

Karadeniz bölgesinde fındık ve çay hasadında çalışmak için son yıllarda yeni mevsimlik işçi grubu olarak başta Gürcistan olmak üzere Türkiye'nin doğusundaki komşu ülkelerden gelen işçilerin sayısı artış gösterdi. Bu işçiler Türkiye'de ya illegal kalıyorlar, ya da turist vizesiyle geliyorlar. İçinde buldukları güvensiz hukuki statüden dolayı gündelikleri konusunda pazarlık yapacak durumda değiller. Bundan dolayı ucuza ağır işlerde çalışan iş gücü olarak tanınıyorlar (FLA 2012: 6; Pelek 2010: 52; Ciğerci Ulukan/Ulukan 2009: 6).

Çizelge 7:

Kökenlerine göre Ordu bölgesinde çalışan işçiler; 377 işçiyle görüşülmüştür (Ağustos 2011).

Türkiye'den göçmen işçi	83 %
Yerel işçiler	12,7 %
Gürcistan'dan göçmen işçi	3,7 %
Aile fertleri	0,5 %

Kaynak: FLA 2012: 5

Mevsimlik işin kapsamı

TÜİK'in verilerine göre Türkiye'de istihdam edilenlerin % 29,2'si, yaklaşık 7 milyonu, tarım sektöründe çalışmaktadır. Bu 7 milyon tarım işçisinin 1 milyonundan fazlası 15 yaşından büyük mevsimlik işçilerdir. 15 yaş altındaki çocuklar da sayıldığında bu sayı daha da artıyor (Eğitim-Sen 2007: 3).

Mevsimlik işçilerin çoğu, işçiye yoğun ihtiyaç olduğu hasat dönemi olan Nisan ve Ekim ayları arası bir tarım bölgesinden diğerine gidiyorlar ve çilek, fındık, pamuk, tütün, portakal gibi farklı tarım ürünlerinin hasadında çalışıyorlar. Bu işçiler yılın diğer aylarında ya şehirlerde ucuz, mesleği olmayan işçiler olarak çalışıyorlar, ya da işsizler (Eğitim-Sen 2007).

Türkiye'de özellikle mevsimlik işçilerin istihdamını düzenleyen kanun yoktur. Genel iş kanunları sadece en az 50 işçiye en az 30 gün çalıştıran işletmeler için geçerli olduğundan mevsimlik işçileri sadece kısmen kapsıyor. Yasal olarak kısa süre tarım sektöründe çalıştırılan mevsimlik işçilerin ne asgari ücret talep etmeye, ne de paralı izin, sağlık bakım veya sosyal güvenlik hakları var. Bu kanunlar fındık sektöründe çalışan mevsimlik işçilerin düzensiz iş durumlarından dolayı onlar için genelde geçerli değildir.

Mart 2010'da Cumhurbaşkanı bir memorandum ile daha iyi barınma ve çalışma koşulları konusunda uyarıda bulundu. Ancak eksik olan yönetmeliklerin uygulanmaları için etkili denetim gerekmektedir. Mevsimlik işçilerin sendikal örgütlülük geleneği olmadığından tarım sektöründeki sendikalar Tarım-İş ve Tarım Orman-Sen etkin olamıyorlar. Diğer açıdan ise sendikalar mevsimlik işçilere ulaşmak için çaba sarf etmiyorlar (Pelek 2010: 65-69).

Ne Türk devleti, ne de fındık sektörü fındık hasadında çalışan mevsimlik işçilerin sayılarını istatistiklerle tespit ediyorlar. AB Komisyonu'nun açıklamalarına göre toplam 300.000 mevsimlik işçi (50.000-60.000 aile) hasat döneminde fındık üretim bölgelerinde ve pamuk sektöründe (AB-Komisyonu 2010) çalışmakta. Fındık üretim bölgelerinde çalışan mevsimlik işçilerin sayısı 150.000-200.000 olarak tahmin edilmektedir (Altay 2011).

Genelde 4 ve 6 hafta arası Karadeniz bölgesinde kalan mevsimlik işçiler, hasada kıyılara yakın, sıcak ve alçak bölgelerde başlıyorlar. Oradaki fındıklar toplandıktan sonra daha yüksek, serin bölgelerdeki fındıklar olgunlaşıyor ve mevsimlik işçiler dağlara çıkıyorlar (Graaf/Blokhuis 2011: 2).

Yapılması gereken işin kapsamı hakkında da somut bilgi yok. Tahminlere göre 40-50 işçi, 1 hektar üzerindeki fındıkları bir günde toplayabiliyorlar (Yıldız 2012). Bu varsayımdan yola çıkarak 2 hektar işleten bir küçük çiftçinin 8-10 gün boyunca 10 işçiye ihtiyacı vardır. Bu tahmin bile, sabit iş ilişkileri kurmanın ne kadar zor olduğunu göstermektedir. Çiftçilerin yılda sadece bir kaç gün mevsimlik işçilere ihtiyaçları vardır. Aynı zamanda bu sayılar bölgedeki işçi ihtiyacını göstermektedir. 45 işçinin 1 hektarı bir günde hasat edebildikleri düşünülünce ve bu rakamı 660.000 hektar üretim alanı ile çarpınca, tüm hasadı bir günde yapmak için 29.700.000 işçinin gerektiği ortaya çıkıyor. Bu sayı 30 güne dağıtıldığında, 990.000 işçinin gerekliliği sonucuna varılıyor.

Kürt mevsimlik işçilerinin özel durumu

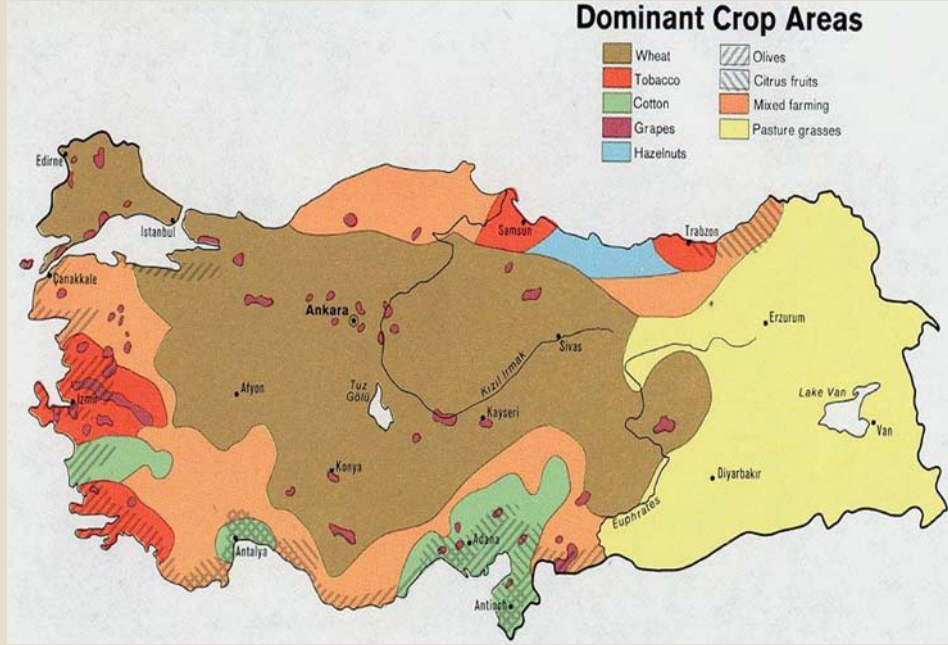
Kürt mevsimlik işçiler buldukları kötü durumdan dolayı pazarlık edecek durumda değiller. 1980'lerde ve 1990'larda TSK'nin PKK'ye karşı savaşında Kürtlerin yaşadıkları bölgelerden yaklaşık 4000 köy boşaltıldı ve çok sayıda yerleşim yerleri yıkıldı. Orada yaşayan insanlar yaşadıkları bölgeyi terk etmek zorunda kaldılar. Bölge insanları ya buldukları bölgedeki şehirlere ve yahut ta İstanbul gibi büyük metropollere göç ettiler. Tahminlere göre 800.000 insan, bazı kaynaklara göre de daha yüksek sayıda insan, bu durumdan dolayı gelecekte geçim kaynaklarını kaybettiler. Kürtlerin yoğun yaşadıkları bölgelerdeki ekonomik durum halen oldukça kötüdür. Bölgedeki sosyal yapılar göçten dolayı yıkıldı, eğitim imkânları kısıtlandı ve suç işleme oranlarında gözle görünür artış oldu. Okul sistemi de dâhil olmak üzere devlet kurumları çok eksik teşkil edilmiştir (Graaf/Blokhuis 2011: 1; Pelek 2010: 61-63).

Bahar geldiğinde iş arayan Kürtler tarımda mevsimlik işçi olarak çalışmak için yollara düşüyorlar ve domates, tütün, kayısı, fıstık, pamuk, fındık gibi tarım ürünlerinin hasadında iş arıyorlar. Mevsimlik işçiler aylarca Türkiye'nin bir ucundan öbürüne gidiyorlar, hep iş arayışında (Graaf/Blokhuis 2011: 1-2).

Yol masraflarından tasarruf etmek için çoğu mevsimlik işçiler çok fazla yüklü kamyonlarla, minibüslerle ve arabalarla fındık yetiştirilen yerlere yolculuk yapıyorlar. Bu yolculuklarda sık sık ölümlü trafik kazaları yaşanıyor (Pelek 2010: 77-79).

Kürt fındık işçileri çoğu zaman büyük şüpheyle karşılanıyorlar. 2008 yılında örneğin Ordu valisinin talimatı üzerine Kürt fındık işçileri şehre bırakılmamış ve çadır kamplar kurmaları yasaklanmış. Bu tedbirlerle zaten

Türkiye'de çeşitli tarla ürünlerinin üretim bölgeleri

Kaynak: Saint Paul (Yayımlayan) 2010: 6

kötü olan durumları daha da kötüleştiriyor, üstelik potansiyel 'terörist' olarak görülen Kürt işçiler (IHD 2008) kendilerini yerel polis tarafından da kovuşturulmuş hissediyorlar (Altay 2011).

Yerel idare mensupları da işçilere çoğu zaman potansiyel 'terörist' gözüyle bakıyorlar. Bu konuda Türkiye toplumundaki milliyetçi eğilimin Karadeniz bölgesinde daha da güçlü olduğunu belirtmek gerekiyor. Mevsimlik fındık işçileri arasında yapılan bir ankette işçilerin çoğu, etnik ayrımcılığın Karadeniz bölgesinde oldukça yaygın olduğunu ifade etmiştir (Pelek 2010: 117).

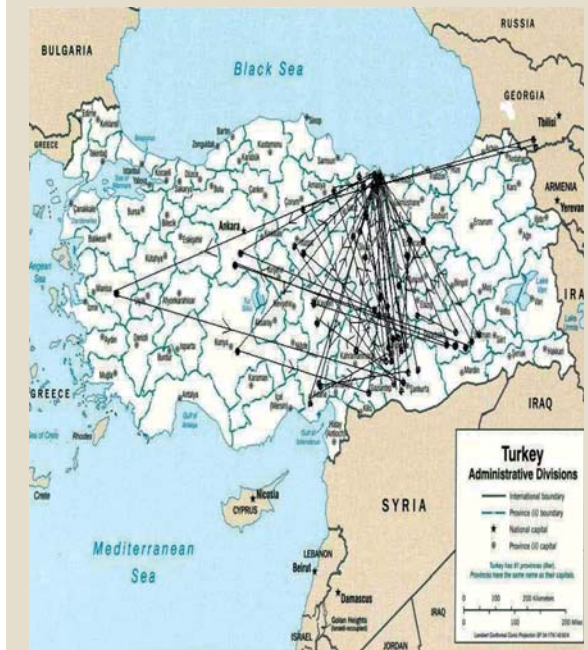
Aracılar

Kürt mevsimlik işçilerin çoğu genelde sadece Kürtçe konuştuğundan muhtemel işverenlerle çok zor anlaşabiliyorlar. Ayrıca çiftçilerle doğrudan tanışmadıkları için iş imkânları oldukça sınırlı. Bu sebepten dolayı işçilerin % 81'i Dayıbaşı adı verilen aracılardan arabuluculuğuyla fındık üreticilerinde iş buluyorlar. Fındık üreticisi, Dayıbaşına ne zaman, ne kadar işçiye ihtiyacı olduğunu bildiriyor ve aracı işçileri seçip anlaşılacak vakitte anlaşılacak yere götürüyor.

Bu pazarlıklara bazen hasat döneminden çok önce, hatta bazen kışın başlanıyor. Mevsimlik işçilerin ücretlerinin pazarlığını aracılardan yapıyorlar. Hasat sezonunun so-

nunda fındık üreticisi aracıya anlaşılacak parayı ödüyor ve aracı bu meblağın % 8 - 10'unu kendine komisyon olarak ayırıyor ve kalanını işçilere veriyor. Aracılar resmi olmayan bir iş yaptıklarından dolayı, bütün bu işlemler kayıt dışı ekonomi sınırları içinde kalıyor, gelir

Fındık yetiştirilen bölgelere giden yollar

Kaynak: Pelek 2010: 133

vergileri ödenmiyor (Pelek 2010: 70–77, 96–99; Graaf/Blokhuis 2011: 2; FLA 2012: 7).

Mevsimlik işçilerin çoğunun kışın geliri olmadığından sıkça araçlardan borç almak zorunda kalıyorlar ve aldıkları borcu sonraki hasat döneminde çalışarak tekrar geri ödüyorlar. 2010’da yapılan bir ankette mevsimlik işçilerin % 48’i araçlara borçları olduğunu açıkladılar (Pelek 2010: 75; Graaf/Blokhuis 2011: 2).

Araçların çoğu hasat zamanında işçilerle birlikte fındık üretilen bölgelerde kurulan geçici kamplarda kalıyorlar. Bazı araçlar sadece işçi bulma görevini değil, işçi gruplarını gözetleme görevini de üstleniyorlar ve her iki iş için maaş alarak kendilerine çifte kazanç sağlıyorlar (FLA 2012: 7).

Kendileri çalışmayan, bütün gün aileleriyle kampta kalan, bazen kendi çocuklarını fındık bahçelerinde çalıştıran araçlar da var. Gazetecilerin araştırmaları esnasında, sıkça araçların mevsimlik işçilerin gazetecilerle görüşmelerini engelleme çabaları gözlemlendi (Gudisch/Harms 2011).

Öyle görünüyor ki, İl idareleri araçlar vasıtasıyla işçi akınına kontrol altına almaya çalışıyorlar. İl idareleri iş araçlarına İş Kur İl Müdürlüklerinden Aracı Belgesi verilmesini başlattı ve böylece araçlara resmiyet kazandırdı. Kaynaklara göre 500 ila 700 arası işçiye iş bulan araçlar var (Ülger 2011).

Konut ve Yaşam Koşulları

Gürcü mevsimlik işçiler çoğu zaman boş duran yapılar da kalıyorlar. Yerel işçiler genelde işverenlerinin evlerinde kalıyorlar. Şartları en kötü durumda olan Doğu ve Güneydoğu kökenli işçilerin kendilerini her türlü olumsuz doğa koşullarından korumaya elverişli olmayan basit çadırlarda kalmaları, ailelerinin ve çocuklarının akrep veya yılan gibi insan hayatını tehdit edebilen tehlikelere karşı savunmasız oldukları görülüyor.

Ailelerin oturmak ve yatmak için kullandıkları tek odaları dışında her türlü hijyenik imkanlardan uzak temiz su, tuvalet ve lavabo gibi ihtiyaçlarının çok sınırlı olması şartların ne derece olduğunu gözler önüne seriyor. Sıhhi tesislerin varlığı 2010 yılından itibaren bir istisna olarak karşımıza çıkıyor. Uygun yıkama ve yemek pişirme olanakları yoktur.

Kamplar genelde şehirlerden uzakta ve çoğu zaman suyundan faydalanmak için nehirlerin kıyısına kuruluyor. Geçmişte birçok sefer yoğun yağmur yağışından

bu çadır kampları sular altında kaldı. Çoğu mevsimlik işçi ve aileleri sebze, meyve gibi taze gıda alma olanaklarından yoksunlar. Bu olanaklar olsa bile bunların hazırlanıp pişirme olanakları çok kısıtlı. Günde bir sefer sıcak yemek yeniyor. Ekmeği kadınlar çoğu zaman birlikte getirdikleri undan yapıyorlar. Temiz içme suyu bulunmadığı gibi, doktor olmamasından dolayı sağlık hizmetlerinin götürülememesi kamptaki hayat şartlarını her türlü tehlikeye daha da açık bir hale getiriyor (Yaşar 2011; Pelek 2010: 79–83).

Mevsimlik işçilerin çoğu belediyelerden sıhhi seyyar tuvalet, su ve gıda konusunda yardım istiyorlar (Altay 2011). Devletin kamplardaki koşulları iyileştirmek için 2011 yılında başlattığı içme suyu bağlantısı ve sıhhi tesisatlar gibi konular maalesef suyun getirilememesi sebebiyle, giderilemeyen önemli bir eksiklik olarak tespit edildi (Graaf/Blokhuis 2011: 5).

Ayrıca uygun olmayan kamp yerleri seçildi. Örneğin Ordu ilinde nehir yatağına kurulan bir kamp 2011 yılındaki selde çadırların ve içindeki eşyaların kaybolmasıyla sonuçlanmıştı (Altay 2011).

Çadır kamplarında kalan mevsimlik işçilerin yaşam koşullarının zorluklarını kaydetmek kolay olmamakla birlikte, doğrudan dağ köylerine gönderilen işçilerin koşullarını gözlemlenmek ve kayıt altına almak çok daha zor. Bu işçiler genelde üreticilerin onlara tahsis ettikleri ve kendilerini yağmurdan ve rüzgârdan korumaktan başka bir fonksiyonu olmayan tahta barakalarda kalıyorlar. Dağlara çalışan fındık işçileri adeta dünyadan izole olmuş bir şekilde kamuoyu için görünmez oluyorlar (Ülger 2011).

Aynı erkek işçiler gibi fındık toplama işini çok zor şartlarda yapan kadın işçilerin, bunun yanında ailelerinin bakımından da sorumlu olduklarını ve kadınların bu ağır şartlarını ve bu durumlarını iyileştirmek için hiçbir somut adımın atılmadığını görüyoruz (Pelek 2010: 105–107; Yasar 2011).

► 4.3 Ücretlerin belirlenmesi

Fındık işçilerinin ücretleri illerde kurulan kurullar tarafından tespit ediliyor. Örneğin Ordu İlinde bu kurulda Ordu İl Valisi, Vali Yardımcısı, İŞKUR İl Müdürü, SGK İl Müdürü, İl Tarım Müdürü Yardımcısı, Ordu Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Üyesi, Belediye İş Sendikası Başkanı ve Ziraat Odası Başkanı yer alıyor (Pelek 2010: 83, ordu.gov.tr web sitesi)

Ordu İl Valisi Orhan Düzgün'ün Temmuz 2011'de yaptığı açıklamada, İl İstihdam Kurulu'nun uluslararası ve ulusal kanunların da belirlediği gibi fındık hasadında 16 yaş ve altında işçi çalıştırılmaması yönünde karar aldığı açıklanıyor.⁴

Bu uygulama ciddi bir ilerleme anlamına geliyor, çünkü daha 2009 yılında 14-15 yaş arası işçiler için 12 TL (5,5 Avro) ücret belirlenmişti⁵. Yetişkinlerin ücretinden (20,50 TL / 9,4 Avro) çok düşük olan ücretleri belirlemekle bu yaş gurubunun çalışması dolaylı olarak meşrulaştırılmıştır (Pelek 2010: 83). Yeni kararlara göre geçerli olan düzenlemeler:

- Fındık toplama işlerinde çalışacak işçilere yaş ve cinsiyet ayrımı yapılmaksızın yemek bahçe sahibince (işverence) karşılanması halinde günlük net 28 TL (11,4 Avro)⁶, yemek işçilere ait olursa günlük net 31 TL (12,6 Avro) olarak belirlenmesine,
- Kilo hesabı ile fındık toplayanların işçi ücretlerinin kilo başına 30 Kuruş (12 Cent) olarak belirlenmesine,
- İşçi başı ücretlerinin (Dayıbaşı), 15 işçiye kadar günlük 55 TL (22,4 Avro), 15 işçiden fazlası için günlük 60 TL (24,5 Avro) olarak belirlenmesine ve sadece İş Kur İl Müdürlüklerinden alınmış Aracı Belgesi olan iş araçlarına iş verilmesine,
- İşçilerin buldukları yerlerden, çalışma yerlerine naklinin insan taşımaya uygun araçlarla yapılmasına (otobüs, minibüs ve otomobil gibi),
- İşçi ücretlerinin iş bitimini müteakiben ödenmesine,
- İşverenlerin çalıştırdıkları işçilerin kimliklerini Muhtarlıklar aracılığı ile Tarım Müdürlükleri, İş Kur İl Müdürlüğü, Ziraat Odaları ve en yakın güvenlik birimlerine bildirmelerine, kimliği bulunmayanlara iş verilmemesine,

- Emniyet bakımından huzur bozucu olayların meydana gelmesi durumunda, işveren ve muhtarlıklardan en yakın güvenlik birimlerine ivedilikle bilgi verilmesine,

- İşveren ve muhtarlarca, bölgelerinde çalışan işçilerde meydana gelen salgın hastalıkları en yakın Sağlık Kuruluşlarına ivedilikle bildirmelerine,

karar verilmiştir.

İşçilere gerçekten ödenen ücretler hakkında elde edilen bilgiler kaynaklara göre farklılıklar gösteriyor. İş sözleşmeleri genelde sözlü olarak yapıldığı ve kontrol mekanizmaları olmadığı için, gerçek ücretlerle ilgili istatistikler bulunmamaktadır (Demir 2007: 30; Pelek 2010: 84; FLA 2012: 7).

Eylül 2011'de yapılan bir araştırmada şu sonuca varılmıştır:

- Kürtlerin yaşadığı illerden gelen mevsimlik işçilere 11 saatlik bir iş günü için ortalama 28-30 TL (yaklaşık 12 Avro) ödenmektedir. Konut ve yemek işveren tarafından verildiğinde günlük ücret 3 TL (1,2 Avro) düşmektedir.
- Gürcistan'dan gelen işçilere günde 38 TL (15,4 Avro) ödenmektedir.
- Yerel işçilere 8 saatlik iş günü için 45 TL (18,3 Avro) ödenmektedir (Graaf/Blokhuis 2011: 1).⁷

4 Ordu Valiliği, 04.07.2011 tarihli karar, Karar No. 2011/1. http://www.ordu.gov.tr/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=2389&Itemid=2 (Erişim: 09.01.2011).

5 15.09.2009 tarihinin kuru. <http://bankenverband.de/service/waehrungsrechner>

6 Bu ve sonraki hesaplamalar 15.09.2011 tarihinin kuru ile yapılmıştır. <http://bankenverband.de/service/waehrungsrechner>

7 Daha düşük değerlerden bahseden bir gazete haberinde, Güneydoğu illerinden gelen mevsimlik işçilerin 12 – 14 saatlik bir iş gününde 25 ila 30 TL arası günlük ücret aldıkları bildiriliyor. İşverenin barınacak yeri temin ettiğinde gündelik 23 TL'ye kadar düşebiliyormuş. Yerel işçilere ise 8 – 10 saatlik bir iş gününe genelde 50 ila 60 TL arası gündelik ödeniyormuş (Altay 2011) Başka kaynaklar Gürcü işçilere daha düşük gündelik ödendiğinden bahsetmekte (FLA 2012: 10).

Ücretlerin kademelendirilmesi Kürt kökenli mevsimlik işçilerini hiyerarşik düzenin en alt basamağında bulduğunu gösteriyor. Bu grubun, diğer işçi gruplarına göre çok daha uzun çalışmak zorunda olmalarının yanı sıra, diğer grupların içinde en düşük ücretleri aldıkları ve en kötü barınma şartlarına sahip oldukları tespit edilmiştir.

► 4.4 Çocuk işçiliği

ABD Çalışma Bakanlığı dünya çapında yaygın olan en kötü çocuk işçiliği biçimleri konulu yıllık raporunun ‘Türkiye’de çocuk işçiliği’ başlığı altında görüleceği üzere tarım, ve özellikle fındık, pamuk, tütün ve şeker pancarı yetiştiriciliğini en kötü örnekler olarak sıralamıştır (USDOL 2011: 763).

Çocuk işçiliği konusunda mevzuat

Çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri sadece uluslararası standartlara göre değil, Türk yasalarına göre de yasaktır. Türkiye, Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi’ni imzalamıştır. Buna 138 ve 182 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü (İLO) Anlaşmaları ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi dâhil olmak üzere birçok protokoller de dâhildir. Çocuklar için çalışma sınırı olarak 15 yaş, ağır işlerde çalışma sınırı ise 18 yaş olarak belirlenmiştir. Ayrıca 14 yaşına kadar okula gitme yükümlülüğü geçerlidir. Ancak bu düzenlemelerle okula gitme yükümlülüğünün 14 yaşıyla bitmesinden 15 yaşıyla yasal olarak işe başlama sınırı arasında bir boşluk oluşmaktadır (USDOL 2011: 764).

Geçmiş yıllarda çocuk işçiliğini azaltma konusunda Türkiye’de ciddi gelişmeler yaşanmıştır. Ancak İLO’nun tahmini hesaplarına göre Türkiye’de 2006 yılında (daha güncel veriler bulunmamaktadır) en az 320.000 altı ila onbeş yaş arası çocuk tarım sektöründe yasal olmayan ölçülerde çalışmaktaydı (FNV Bondgenoten/ Stop Kinderarbeid 2011: 3).

Çocuk işçiliğinin rakamsal boyutları

AB Komisyonu kendi verileri olmadığından bir AB Milletvekilinin soru önergesine verdiği yanıtta, Türkiye’de Eğitim-Sen’in verilerinden alıntı yapmıştır (EU-Kommission 2010): 2007 yılında Şanlıurfa, Adıyaman, Adana, Batman, Diyarbakır ve Gaziantep illerinde 115 İlköğretim Okulu’nda öğretmenlerle ve

Kürt mevsimlik işçilerinin düşük ücretlerine gerekçe olarak yerel işçilerin daha verimli çalıştığı öne sürülmekte. Aynı zamanda Kürt işçiler iş bulabilmek için düşük ücretleri kabul edip günde daha uzun ve haftanın 7 günü çalışarak yerel işçilere karşı rekabet güçlerini arttırmaya çalışıyorlar (FLA 2012: 6, 17–18).

öğrencilerle bir anket gerçekleştiren Eğitim-Sen, İLO bilgilerine göre bu illerden en çok mevsimlik tarım işçisi geldiğinden dolayı bu illerde araştırma yapmaya karar vermiştir.

Anket için toplam 243.339 ilköğretim öğrencisine sorular sorulmuş ve sonucunda bu öğrencilerin 23.683’ünün (% 9,82) mevsimlik tarım işinden dolayı okuldan öğretim yılı bitmeden ayrıldıkları ve bir sonraki öğretim yılı başladıktan sonra tekrar okula döndükleri tespit edilmiştir. Ortalama olarak bu öğrenciler okulu öğretim yılı bitiminden 38,5 gün önce terk ediyorlar ve öğretim yılı başlangıcından 32,6 gün sonra okula başlıyorlar. Bu sorun Şanlıurfa’da en ağır şekilde yaşanmaktadır. Şanlıurfa’nın bazı semtlerinde, öğrencilerin % 18,1’i okulu ortalama 66 gün erken terk etmekte ve 45 gün geç gelmektedirler (Eğitim-Sen 2007: 6–7).

Bu durum öğretmenler için müfredatı uygulamayı olanaksızlaştırmaktadır. Eğitim-Sen’in anket için sorguladığı öğretmenlerden biri durumu şöyle izah ediyor:

“Örneğin birinci sınıf öğrencisi okuma-yazma çalışmasına geç başlıyor, erken de bitiriyor. Okumaya tam geçmeden işe gidiyor. Bu durumda da temelsiz bir ev meydana getiriyoruz. 2. sınıf derken 4. sınıf ve okuma-yazma bilmeyen, dört işlemde anlamayan yüzlerce öğrenci ...” (Eğitim-Sen 2007: 10).

Fındık bahçelerinde genelde 12-16 yaş arası çocuklar çalışmaktadır. Küçük çocuklar gün üzeri kamplarda kalıyorlar. Kamplarda 12 yaş altı çocukların bulunmaması bize bu çocukların da büyük bir ihtimalde bahçelerde çalıştığını gösteriyor. Çalışma süreleri içerisinde kamplarda yaşlılar, küçük çocuklu anneler veya bu küçük çocuklara bakabilecek 9-11 yaşlarında kız çocuklarının kaldığı tespit edilmiştir (Graaf/Blok-huis 2011: 3–4).

Çizelge 8:

**Yaş grubuna göre Ordu bölgesinde çalışan işçiler;
377 işçiyle görüşülmüştür (1)
(Ağustos 2011)**

16 yaş veya küçük	44 %
17-20 yaş	13 %
21-30 yaş	14 %
41-50 yaş	3 %
51-60 yaş	2 %

(1) 59 kişi bilgi vermedi.

Kaynak: FLA 2012: 5

Genelde çocukların eğitim ve öğretimi için gerekli olan imkânların olmaması dışında, hiçbir oyun alanının ve olanağının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bariz olan sorunlara rağmen fındık yetiştirilen bölgelerde hangi sayıda çocuk çalıştırıldığı konusunda kapsamlı araştırmalar bulunmamaktadır.

İki gıda şirketler grupları Kraft Foods ve Nestlé bu konuyla ilgili araştırmalar yaptırıldılar, Nestlé'nin araştırması Mart 2012'de yayınlandı.

Nestlé şirketler grubunun araştırmayı yapmakla görevlendirdiği Fair Labor Association (FLA), fındık bahçelerinde çalışan 377 kişiyle görüşme gerçekleştirdi. Ankete katılanların 168'i 16 yaşın altındaydı ve bunların hemen hemen yarısı 14 yaştan küçüktü. Çalışan çocukların çoğu Kürt bölgelerindendi. Çalışan çocuklar arasında yerli işçilerin çocukları da bulunmaktaydı.

Nestlé bu durumu kabul edilemez olarak değerlendirdi ve bir eylem planı hazırladı. Şirketler grubunun kullandığı fındıkların nereden geldiğini geri takip edebilmek için fındıkların temin edildiği yolları şeffaflaştırma tedbiri alınan kararlardan biriydi. Ayrıca 2014 yılına kadar en ağır sorunların üstüne gitme kararı alındı (FLA 2012: 7; FNV Bondgenoten/Stop Kinderarbeid 2011: 5; Nestlé 2012; Çizelge 8).

Mevsimlik tarım işçiliği çocuklar için çok ağır ve bununla bağlı olan yaşam koşulları oldukça kötüdür. Çadırların darlığındaki yaşam, eksik beslenme, temiz suyun eksikliği gibi koşullar insanları ciddi sorunlarla karşı karşıya getirmektedir. Eğitim-Sen ailelerin kazandıkları paranın okul malzemeleri veya ayakkabı almaya bile yetmediğini düşünüyor.

Böylece bedensel yorgunluğun üstüne hayal kırıklığı ve psikolojik sorunlar da geliyor. Bu sorunlar okulda dik-

kat ve yoğunlaşma bozukluğuna ve çocukların okuldan uzaklaşmasına yol açıyor. Araştırma için sorgulanan 9 ve 13 yaş arası çocuklar okula gitmek istediklerini, ancak ailelerinin yoksulluğundan dolayı çalışmak zorunda olduklarını söylüyorlar (Eğitim-Sen 2007).

Çocuk işçiliğinin nedenleri

Fındık tarımında çalışan yetişkinlerin çoğu, çocuklarının aileyi geçindirmek için çalışmak zorunda olduklarını düşünüyorlar. Ücretlerin düşüklüğünden dolayı yetişkinler aldıkları ücretin ailelerini geçindirmeye yetmediğini ve bunun dışında hasat döneminde kazanılan gelirlerin ailelerin bütün yıl boyunca geçimini sağlamaya yetmek zorunluluğunu anlatıyorlar. Hasat döneminde memleketlerinde bıraktıkları çocuklarının bakımını sağlamak, mevsimlik işçilerin aileleri için ayrı bir sorun teşkil ediyor.

Çocuk işçiliği tartışmasında kültürel nedenlerin rolü de tartışılmalıdır. Kürt kökenli ailelerin çocuklarının çalışmaları geleneksel bir yapıda olup şu andaki Türkiye çalışma mevzuatına aykırı olmasına rağmen çok da yadırganan bir durum olarak gözüküyor (Graaf/Blokhuis 2011: 3; FLA 2012: 6, 13, 21).

Fındık toplama tamamen elle yapıldığı için, becerikli ve sabırlı olan çocuklar fındık üreticileri tarafından birçok yetişkine tercih ediliyor ve bilinçli olarak küçük çocukların çalışmaları teşvik ve talep ediliyor. Aracılar işverenlere genelde altı yetişkin başına iki çocuk işçi temin ediyorlar (Graaf/Blokhuis 2011: 3).

► 4.5 Durumu iyileştirmek için yürütülen projeler

Türk devleti ve yerel yönetimler mevsimlik tarım işçilerinin durumunu iyileştireceklerine dair taahhüt ettiler. Bu konunun üzerinde duran Avrupa Çikolata, Bisküvi ve Şekerleme Endüstrileri Derneği CAOBISCO durumun iyileşmesi için gereken tedbirleri sıralamıştır (Caobisco 2011).

Mevsimlik işçilerin barınma durumunda 2011 hasat döneminde gerçekten olumlu başlangıçlar yapıldı. Devletin kamplar için sorumlu kişiler belirlemesiyle, bazı kampların suya ve elektriğe bağlanmasıyla, tuvalet ve duş kabinlerinin kurulmasıyla, önemli adımlar atıldı. Özellikle Giresun'daki kamplar insanlık onuruna yakışır hale geldiler. Ancak bazı kampların sel tehlikesi olan yerlere kurulmuş olması bu çadırların kullanılmaz hale gelmesine sebep olmuştur. Sonuç olarak çadır kamplarının çoğunda su bağlantısının olmadığı tespit edilmiştir. Araçlar tarafından iş bulamayan, bu sebeple köy ve şehirlere sokulmayan işçiler şehir kenarlarında kendi kamplarını kuruyorlar (Yaşar 2011).

Giresun Valiliği 16 yaş altında çocukların çalıştırılmasını engellemek için afişler bastırmıştır. Giresun Ticaret Odası gibi kurumlar da faaliyete geçtiler, buna rağmen saha çalışmalarında halen çocuk çalıştırıldığı tespit edilmiştir. Çocukların çalıştırılmasını önlemek için daha ciddi adımların atılması gerekmektedir ve hasat

dönemi boyunca bu kamplarda mutlaka çocuk yuvaları açılmalıdır (Yaşar 2011).

Devlet ve endüstrinin mevsimlik işçilerin çocuklarını yerel okullara yerleştirerek sorunun bir kısmını çözme düşüncesi (Caobisco 2011: 6) büyük engellerle karşılaşmaktadır. Eğitim-Sen'e göre bu tür projelerin çerçeve koşulları yetersiz kaldığı için sorunun çözümüne katkısının olmadığı değerlendirildi. Eğitim-Sen bu tarz sınırlı projeler yerine, yerel yönetimler düzeyinde, yapısal çözümler için adımlar atılmasını ve bu konu için bir bütçe ayrılmasını tavsiye ediyor.

Çalışan çocukların tarla kenarlarındaki temiz suyu bile olmayan kamplardaki çadırlardan çıkıp yakındaki ilkokula gidebileceği ve orada çok farklı koşullarda yaşayan çocukların yanlarında yerlerini alacakları çok zor olarak değerlendiriliyor. Bir de ailelerin bir kısmının çocuklarının gelirlerine muhtaç olduklarını da unutmamak gerekiyor. Özellikle kız çocuklarının küçük kardeşlerine bakma ve ev işi yapma görevleri de gözden kaçırılmamalıdır. Eğitim-Sen'e göre çocuk işçiliğinin temel nedeni olan yoksulluğa karşı mücadele etmek gerekiyor. Politik tedbirlerle ailelerin çocuklarının kazandığı gelire ihtiyaçları olmadan yaşamalarına imkân veren şartlar oluşturulmadıkça, çocuk işçiliğinin engellenemeyeceği ortadadır (Eğitim-Sen 2007: 12).

Fındık. Foto: Christophe Libert / www.sxc.hu

5. Konuya kapsamlı yaklaşımın gerekliliği

Özellikle mevsimlik işçilerin sorunları muhtelif sosyal ve ekonomik etkenlerin bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Mağdurların etnik kökeni durumun daha da kızışmasını etkiliyor. Dolayısıyla durumu iyileştirmek için başlatılan girişimler, fındıkla doğrudan bağlantısı olmayan düzeylerde de tanımlanmalıdır.

Hasat döneminde çalıştırılan mevsimlik gezici işçilerin dolaşmalarının nedeni, bölgelerindeki ekonomik imkânların yetersiz olmasıdır. Gürcistan'dan gelen hasat işçileri için de durum aynıdır. Her iki grup için de gezici mevsimlik işçilik ailelerinin geçimini sağlamanın tek yolu olarak görülmektedir. Kürtler için fındık toplamasında çalışmak bir kaç ay süren gezici işçiliğin bir kaç haftasını oluşturmaktadır. Buna karşı etkili mücadele edebilmek için, Türkiye'nin Doğu'sunda ve Gürcistan'da işyerleri kurmak gerekmektedir.

Bu gerçekleşmedikçe, en kötü koşullar altında çalışan Kürt işçilerinin durumunu iyileştirmek için farklı düzeylerde tedbirler alınabilir.

- Mevsimlik gezici işçilerinin ücretlerini yükselterek, onları çocuklarının kazançlarına ihtiyaçları olmadan ailelerini geçindirebilecek hale getirmek.
- İşçilerin geldikleri yerlerde yatılı okul ve barınma imkânı oluşturarak, aileler çalışırken çocuklarını güvenle bırakabilecek imkânların verilmesi, eğitim olanaklarının da kesintisiz olarak verilmesi sağlanmalıdır.
- Kamplarındaki koşulları iyileştirerek, gezici işçilerin hasat bölgelerinde insanlık onuruna yakışan koşullarda çalışmalarına imkân vermek gerekmektedir.
- Şu anki aracı sisteminin kaldırılması işçilere ödenen ücretleri ve işçilerin ücret pazarlığındaki pozisyonlarını yükseltebilir. Fındık hasat edilen bölgelerde işveren ve işçi arasında doğrudan bağlantı kurmayı kolaylaştıran ucuz veya ücretsiz aracılık sisteminin kurulması gerekmektedir.
- Gezici mevsimlik işçilerin pazarlık yapma güçlerini geliştirmek için sendikal yapılaşmalarını desteklemek gerekmektedir.

Gürcü işçilerin pazarlık yapma güçlerini geliştirmek için hasat döneminde yasal hukuksal statü verme olanaklarını araştırmak gerekmektedir.

Üretim bölgelerindeki gelişmeleri takip edebilmek için, toplanan fındıkların bahçeden ihracata giden ticari yolunu şeffaflaştırmak gerekmektedir. Çözüm odaklı girişimler aramak için fındıkların hangi tesisten geldiğini bilmek gerekmektedir. Bu bilindiğinde, iyileştirme tedbirlerini uygulayan tesisleri, dünya piyasa fiyatı üzerine eklenen prim gibi teşvik yöntemleriyle ödüllendirmek mümkündür.

Bu tür içyapı geliştirmesinde Fair Trade (Fair Trade Labelling Organization International, FLO), Rainforest Alliance (Rainforest Alliance Certified, RAC) ve UTZ Certified gibi sertifikasyon girişimlerinin başka ürünlerde kazandıkları tecrübelerden faydalanmak mümkündür.

Ayrıca şimdiden işçilerin geldikleri bölgelerde veya üretim bölgelerinde durumu iyileştirmek için uğraşan kurum ve kuruluşlarla birlikte çalışmak mümkündür.

Kaynakça

- Altay, Veysi 2011: The Pain of Seasonal Workers, 21.09.2011.
<http://bianet.org/english/minorities/132857-the-pain-of-seasonal-workers> (erişim: 09.01.2011).
- Aydinoğlu, Arif Çağdaş 2010: Examining environmental condition on the growth areas of Turkish hazelnut (*Corylus colurna* L.), in: African Journal of Biotechnology Vol. 9 (39), pp. 6492–6502, 27. September, 2010.
<http://www.academicjournals.org/AJB> (erişim: 09.01.2011).
- Bär, Rudolf 2009: Erfahrungen von einer Lehrfahrt nach Polen, in: 2. Bayerischer Haselnusstag am 19. Februar 2009 in Cadolzburg, yayımlayan: Amt für Landwirtschaft und Forsten Fürth, Gartenbauzentrum Bayern Mitte.
http://www.aelf-fu.bayern.de/gartenbau/34563/linkurl_0_0.pdf (erişim: 09.01.2011).
- Bayramoğlu, Zeki / Özer, O. Orkan / Gündoğmus, Erdemir / Tatlıdil, F. Füsün 2010: The impact of changes in Turkey's hazelnut policy on world markets, in: African Journal of Agricultural Research Vol. 5 (1), pp. 007–015, 4 January, 2010.
<http://www.academicjournals.org/ajar/pdf/pdf%202010/4Jan/Bayramoglu%20et%20al.pdf> (erişim: 09.01.2011).
- Caobisco 2011: Background Document on The Turkish Government approach to Eliminating Child labour, improving working conditions and hazelnut sustainability in Turkey, Ref: 665–2011-648, Date: 30.09.2011.
<http://www.caobisco.com/UserFiles/File/sustainability/background.pdf> (erişim: 09.01.2011).
- Çakmak, Erol H. 2004: Structural Change and Market Opening in Turkish Agriculture, Centre for European Policy Studies,
- EU-Turkey Working Papers, No. 10. September 2004.
<http://www.erc.metu.edu.tr/menu/series04/0410.pdf> (erişim: 09.01.2011).
- Ciğerci Ulukan, Nihan / Ulukan, Umut 2009: Cross-Border Labour Mobility Within Georgia and Turkey.
<http://www.fafo.no/irec/papers/NihanCigerciUlukan.pdf> (erişim: 09.01.2011).
- Demir, İbrahim 2007: The Firm Size, Farm Size, and Transaction Costs: The Case of Hazelnut Farms in Turkey.
<http://etd.lib.clemson.edu/documents/1202498616/umi-clemson-1434.pdf> (erişim: 09.01.2011).
- Eğitim-Sen 2007: Mevsimlik Tarım İşçiliği Nedeni İle Eğitimine Ara Veren İlköğretim Öğrencileri Araştırması, 14.12.2007.
www.egitimsen.org.tr (erişim: 09.01.2011).
- EU-Kommission 2010: Answer given by Mr Füle on behalf of the Commission (03.12.2010).
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=P-2010-9177&language=EN> (erişim: 09.01.2011).
- FLA (Fair Labor Association) 2012: Assessment of the Hazelnut supply Chain and Hazelnut Harvest in Turkey, March 2012.
http://www.fairlabor.org/sites/default/files/documents/reports/nestle_hazelnut_report.pdf (erişim: 19.03.2011).
- Ferrero Group 2011: Global Production Systems for Hazelnuts, Sunum, 23.03.2011
<http://www.erieinnovation.com/downloads/casale.pdf> (erişim: 09.01.2011).
- Fidan H. / Şahinli, M. A. 2010: Profit Level and Price Fixing in Hazelnut Production, in: The Journal of Animal & Plant Sciences, 20(2), 2010, Page: 117–122.
<http://www.thejaps.org.pk/docs/20-2-2010/Fidanand-Sahinli.pdf> erişim: 09.01.2011).
- Fiskobirlik, „Daha kaliteli fındık için öneriler“.
<http://www.fiskobirlik.org.tr/default.asp?sayfa=icerik&cat=subpage&id=109&lang=tr> (erişim: 22.12.2011).
- FNV Bondgenoten/ Stop Kinderarbeid 2011: A year of action against child labour in the Turkish hazelnut sector: Activities and results, 02.12.2011.
<http://www.indianet.nl/pdf/AYearOfAction.pdf> (erişim: 09.01.2011).
- FTG (Fındık Tanıtım Grubu – Hazelnut Promotion Group) 2011: Turkey.
http://www.ftg.org.tr/devam_eng/turkey.htm (erişim: 11.10.2011).
- FTG 2011a: Turkish Hazelnut Export 2001–2011.
http://www.ftg.org.tr/devam_eng/export.htm (erişim: 11.12.2011).
- Gönenc, Sertaç / Tanrivermiş, Harun / Bülbül, Mehmet 2006: Economic Assessment of Hazelnut Production and the Importance of Supply Management Approaches in Turkey, in Journal of Agriculture and Rural Development in the Tropics and Subtropics, Volume 107, No. 1, 2006, pages 19–32.
<http://www.jarts.info/index.php/jarts/article/download/98/89> (erişim: 09.01.2011).
- Ordu Valiliği, 04.07.2011 tarihli karar, Karar No. 2011/1.
http://www.ordu.gov.tr/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=2389&Itemid=2 (erişim: 09.01.2011).
- Gudisch, Rebecca / Harms, Gönke 2011: 12.12.2011 tarihinde gazeteci Rebecca Gudisch ve Gönke Harms ile yapılan görüşme notları.

- Graaf, Dick de / Blokhuis, Leonie 2011: Child Labour and the Hazelnut harvest in Turkey. Report of a fact finding mission to Turkey 5th – 9th September 2011, November 2011.
<http://www.indianet.nl/pdf/ReportFactFindingMissionHazelnuts.pdf> (erişim: 09.01.2011).
- IHD – İnsan Hakları Derneği 2008: Ordu, Giresun ve Sakarya’da Mevsimlik Fındık İşçileri İle İlgili Araştırma Ve İnceleme Raporu, Yayınlama tarihi: 16.08.2008.
- Kılıç, Osman / Binici, Turan / Zulauf Carl R. 2009: Assessing the efficiency of hazelnut production, in: African Journal of Agricultural Research Vol. 4 (8), pp. 695–700, August, 2009.
<http://www.academicjournals.org/ajar/pdf/pdf%202009/Aug/Kilic%20et%20al.pdf> (erişim: 09.01.2011).
- Küpçük Selçuk 2010: Seasonal Hazelnut Workers in the Black Sea Region: A Field of Study with Probable Contribution to the Resolution of the Kurdish Issue.
http://www.hyd.org.tr/staticfiles/iles/seasonal_workers_in_blacksea-selcuk_kupcuk.pdf (erişim: 09.01.2011).
- Levesque, Jeff o. J.: Cultivation of Hazelnut (*Coryllus sp.*) in a Sugarbush.
<http://www.umoncton.ca/umce-foresterie/files/umce-foresterie/wf/wf/pdf/GTHazelnut.pdf> (erişim: 09.01.2011).
- Lundell, Mark et al. 2004: Turkey: A Review of the Impact of the Reform of Agricultural Sector Subsidization. The World Bank: Washington.
<http://siteresources.worldbank.org/INTTURKEY/Resources/361616-1121189080247/turkey-ag-complete.pdf> (erişim: 09.01.2011).
- Nesom, Guy 2007: American Hazelnut – *Corylus Americana* Walt. USDA NRCS National Plant Data: Plant Guide.
<http://www.plant-materials.nrcs.usda.gov/pubs/mopmcp7523.pdf> (erişim: 09.01.2011).
- Nestlé 2012: Nestlé Action Plan on the Responsible Sourcing of Hazelnuts from Turkey.
http://www.fairlabor.org/sites/default/files/documents/reports/nestle_cap_3.1.12.pdf (erişim: 09.01.2011).
- Nitsch, Carola 2012: Fürth Tarım ve Orman Dairesi, Özel Kültürler İhtisas Konuları Sorumlusu, Telefon görüşmesi protokolü, 10.01.2012.
- Özcan, Dr. Yusuf Ziya 2001: Rapid Social Assessment of Hazelnut, Tea, Sugar Beet and Tobacco Farmers in Turkey, Middle East Technical University, January 2001.
- Oskam, Arie et al. 2004: Turkey in the European Union Consequences for Agriculture, Food, Rural Areas and Structural Policy. Final Report. 1 December 2004, Wageningen University.
<http://www.econturk.org/Turkischeconomy/turkeyeu-agriculture.pdf> (erişim: 09.01.2011).
- Pelek, Deniz 2010: Seasonal Migrant Workers in Agriculture: The Cases of Ordu and Polatli.
- Saint Paul (Hrsg.) 2010: Sustainable Horticulture Crop Production in Turkey. Department of Horticultural Science – University of Minnesota.
[http://conservancy.umn.edu/bitstream/97260/1/Turkey%20\(Daniel%20LaMere\).pdf](http://conservancy.umn.edu/bitstream/97260/1/Turkey%20(Daniel%20LaMere).pdf) (erişim: 09.01.2011).
- Snare, Lester 2006: Pest and disease analysis in hazelnuts.
http://www.dpi.nsw.gov.au/_data/assets/pdf_file/0003/117984/pest-disease-analysis-of-hazelnuts.pdf (erişim: 09.01.2011).
- SOMO (Hrsg.) 2010: Quick scan hazelnootsector, September 2010.
<http://www.indianet.nl/pdf/QuickScanHazelnootsector.pdf> (erişim: 09.01.2011).
- Tobin, Sam 2009: Evaluating Hazelnut Cultivars for Yield, Quality and Disease Resistance, University of Nebraska at Lincoln.
http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1010&context=envstudtheses&seiredir=1&referer=http%3A%2F%2Fwww.google.de%2Furl%3Fsa%3Dt%26rct%3Dj%26q%3Dhazelnut%2520turkey%2520labour%26source%3Dweb%26cd%3D186%26ved%3D0CEsQFjAFOLQB%26url%3Dhttp%253A%252F%252Fdigitalcommons.unl.edu%252Fcgi%252Fviewcontent.cgi%253Farticle%253D1010%2526context%253Denvstudtheses%26ei%3D98_cTtbVKcXAtAbenMjx-Cw%26usq%3DAFQjCNFuY6J9mO93Vg3hpj1OnsE4dejsYw#search=%22hazelnut%20turkey%20labour%22 (erişim: 09.01.2011).
- The Hazelnut Council o.J.: Hazelnut Applications and Usage. A Guide for Food Professionals.
<http://www.foodsource.us/img/Hazelnut.pdf> (erişim: 09.01.2011).
- Ülger, Mehmet 2011: 29.12.2011 Hollanda’lı gazeteci Mehmet Ülger ile yapılan görüşme protokolü.
- USDA (United States Department of Agriculture) o. J.: Conservation Plant Characteristics: *Corylus Americana* Walter – American hazelnut.
<http://plants.usda.gov/java/charProfile?symbol=COAM3&format=print> (erişim: 09.01.2011).
- USDA 2004: World Hazelnut Situation & Outlook, March 2004.
http://www.fas.usda.gov/hp/Hort_Circular/2004/3-05-04%20Web%20Art/03-04%20Hazelnut%20Web%20Article.pdf (erişim: 09.01.2011).

- USDA 2009: Tree Nuts: Walnuts and Hazelnuts, World Markets and Trade Foreign Agricultural Service October 2009.
http://www.fas.usda.gov/http/horticulture/Tree%20Nuts/2009_treenuts_WalnutsHazel.pdf (erişim: 09.01.2011).
- USDA 2010: Italian Tree Nuts 2010 Gain Report Number: IT1040, 20.09.2010.
http://gain.fas.usda.gov/Recent%20GAIN%20Publications/Italian%20Tree%20Nuts%202010_Rome_Italy_9-20-2010.pdf (erişim: 09.01.2011).
- USDA 2011: EU-27 Tree Nuts Annual 2011, GAIN Report Number: SP1118, 30.08.2011.
- USDA 2011a: Tree Nuts: World Markets and Trade October 2011.
<http://usda01.library.cornell.edu/usda/current/treenutwm/treenutwm-10-21-2011.pdf>
- USDOL (United States Department of Labour) 2011: 2010 Findings on the Worst Forms of Child Labor.
- Üzümöz, Meral / Akçay, Yaşar / Saygılı, Murat 2006: An Investigation of the Recent Hazelnut Policies on the Producers Side in Turkey. Journal of Applied Sciences Research, 2(8):451–455.
<http://www.aensonline.com/jasr/jasr/2006/451-455.pdf> (erişim: 09.01.2011).
- Wikipedia 2011: Hazelnut.
http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Special:Book&bookcmd=download&collection_id=1f7f78ff792dea06&writer=rl&return_to=Hazelnut (erişim: 09.12.2011)
- Wikipedia 2011a: Gemeine Hasel.
http://de.wikipedia.org/w/index.php?title=Spezial:Buch&bookcmd=download&collection_id=5bb5850fbe090c5f&writer=rl&return_to=Gemeine+Hasel (erişim: 09.01.2011).
- World Bank 2001: Agricultural Reform Implementation Project (ARIP) Project Appraisal Document, June 6, 2001.
http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2001/06/28/000094946_01061304010561/Rendered/PDF/multi0page.pdf (erişim: 09.01.2011).
- World Bank 2002: Turkey- Agricultural Reform Implementation Project (ARIP) Vol. 1. Report No: PID9405. November 12, 2002.
http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2000/08/18/000094946_00081705310273/Rendered/PDF/multi0page.pdf
- World Bank 2005: Republic of Turkey – Agricultural Reform Implementation Project (Loan 4631 -TU) Proposed Amendment of the Loan Agreement.
http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2005/02/25/000012009_20050225093742/Rendered/PDF/31666.pdf (erişim: 09.01.2011).
- Yaşar, Kutsi 2011: Mevsimlik Azap İşçileri, Fındık-Sen Başkanı'nın raporu. 09.09.2011.
- Yaşar, Kutsi 2012: Fındık-Sen Başkanı'nın araştırma yazarlarının soruları üzerine gönderilen cevaplardan. 02.01.2012.
- Yavuz, F. / Korkmaz, F. / Birinci A. o.J.: An economic overview of the nut sector in Turkey.
<http://ressources.ciheam.org/om/pdf/a37/99600294.pdf> (erişim: 09.01.2011).
- Yıldız, Ünal 2012: Fındık yetiştiricisi Ünal Yıldız'ın (Ordu Bölgesi) araştırma yazarlarının soruları üzerine gönderilen cevaplardan. 2. Januar 2012.

Bana lütfen gönderin:

- Yayın (adını yazınız)
-
- SÜDWIND broşürü (kaç adet) -----
- SÜDWIND Vakfı ile ilgili bilgiler
- 2011 Yıllık Rapor
- Yayın Listesi
- Beni lütfen yılda 4 sefer yayınlanan Newsletter dağıtım listesine alınız.

E-Posta adresim:

Materyalı alttaki adrese gönderiniz:

Soyad, Ad

Kurum

Sokak, Ev No.

Posta Kodu, Şehir

Tarih, İmza

Lütfen buradan koparmız ve SÜDWIND'e fax veya posta yoluyla gönderiniz.

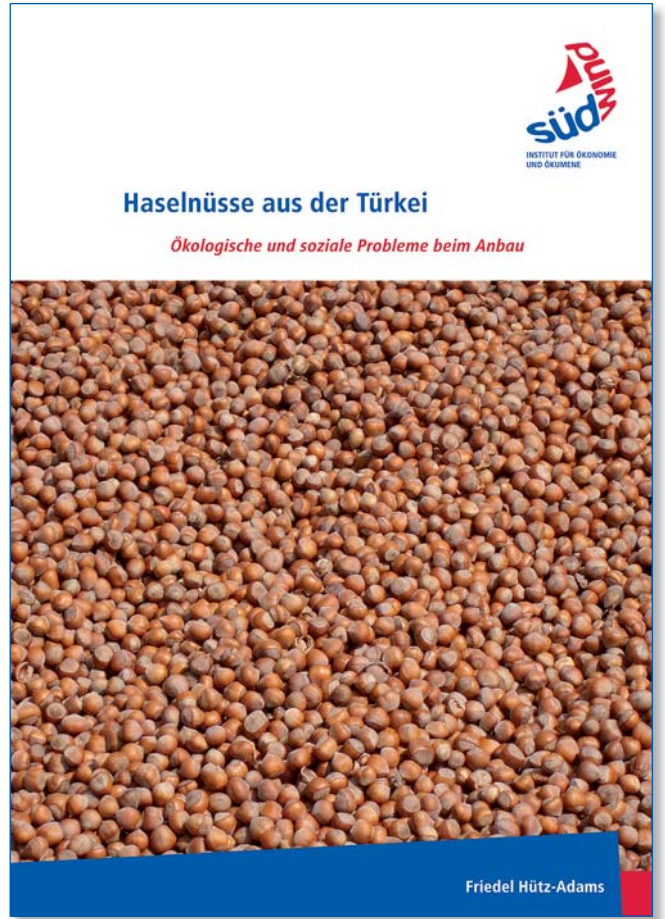
Katılın!

Üyelerimizin ve destekleyenlerimizin sundukları yardımlardan geçinmekteyiz. SÜDWIND'le birlikte siz de ekonomik, sosyal adaletin tahsis edilmesine yardımcı olun ve ekolojik dengenin korunmasına katkıda bulunun. Gelecekte de rahatsız eden sorular sorabilmemiz ve basit olmayan cevaplar verebilmemiz için bağımsızlığımızı korumamız gerekiyor. Bunu yapabilmemiz için lütfen bizi destekleyin.

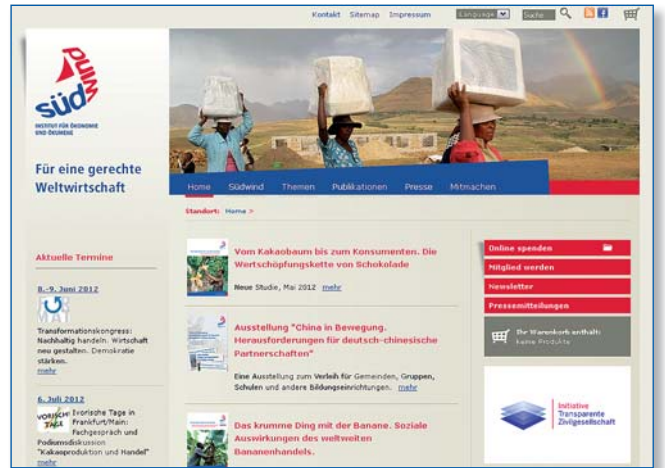
Yayınlarmızla size de güncel yaşamınızda yoksulluğa ve eşitsizliğe karşı neler yapabileceğiniz konusunda fikirler veriyoruz. Güncel bilimsel araştırma sonuçlarını sizlere iletiyoruz ve SÜDWIND'in çalışmalarıyla ayrıca arka planda olan bilgileri aktarıyoruz. SÜDWIND Derneğini desteklemek amacıyla 2007 yılında SÜDWIND Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Adalet Vakfı (SÜDWIND Stiftung für internationale soziale und wirtschaftliche Gerechtigkeit) kuruldu. SÜDWIND Vakfı, bağışlarınızın kullanımında sadece kuruluş amacına uygun olarak ahlaki değerleri ve çevresel dengeleri gözeterek kısıtları uygulamaktadır.

Üyelerimiz ve destekleyicilerimiz SÜDWIND'in çalışmalarını şekillendirebilirler. Böylece konuları ve talepleri üyelerimiz adına örgütlere, topluma ve siyasete taşıyoruz.

Siz de katılın!

Aslı Almanca olan araştırma www.suedwind-institut.de web sitemizden indirebilirsiniz veya info@suedwind-institut.de adresimize e-posta göndererek sipariş verebilirsiniz.

SÜDWIND e.V.

Lindenstraße 58–60
D-53721 Siegburg

Enstitü'nün Banka Hesap Bilgileri:
SÜDWIND e.V.
KD-Bank
Hesap-No.: 99 88 77
Banka Kodu: 350 601 90

Tel.: +49 (0) 22 41-53 617
Fax: +49 (0) 22 41-51 308
info@suedwind-institut.de
www.suedwind-institut.de

Vakfın Banka Hesap Bilgileri:
SÜDWIND-Stiftung
Ethikbank Eisenberg
Hesap-No.: 308 40 00
Banka Kodu: 830 944 95

Türkiye'den Fındık

Fındık tarımında çevresel ve sosyal sorunlar

Dünyada tüketilen fındığın en büyük kısmı Türkiye'den gelmektedir. Fındık hasadı döneminde binlerce mevsimlik gezici işçi hasatta çalışmak için Karadeniz kıyılarında bulunan fındık üretim bölgelerine gelmektedirler. Bu işçilerin çoğu Türkiye'nin Güneydoğu'sundan gelmektedirler. İşçiler çoğu zaman ailelerini de birlikte getirmektedirler. Genelde fındık yetiştirilen bölgelerdeki şehirlerin kenarlarına kurulan çadır kamplarında çok kötü koşullarda yaşamakta ve çok az kazanmaktalar. Mevsimlik gezici işçilerin çocuklarının çoğu fındık bahçelerinde ağır işlerde çalışmaktalar.

Fındık üretiminin çevresel ve sosyal etkilerini, en önde de bununla bağlantılı olan mevsimlik gezici işçilerin yaşam koşullarını iyileştirmek için, kapsamlı reformlar gerekmektedir. Bu reformlar, gezici işçilerin geldikleri yerlerdeki durumu iyileştirmek için gereken tedbirlerden, daha yüksek ücretlere ve fındık yetiştirilen bölgelerde daha iyi konutlara kadar varan tedbirlerden oluşmaktadır.

Üretim bölgelerindeki gelişmeleri takip edebilmek için, toplanan fındıkların bahçeden ihracata giden ticari yolunu şeffaflaştırmak gerekmektedir. Ancak o zaman iyileştirme tedbirlerini uygulayan tesisleri dünya piyasa fiyatı üzerine eklenen prim gibi teşvik yöntemleriyle ödüllendirmek mümkündür.

SÜDWIND e.V.

Lindenstraße 58–60
D-53721 Siegburg

Tel.: +49 (0) 22 41-53 617
Fax: +49 (0) 22 41-51 308
info@suedwind-institut.de
www.suedwind-institut.de

Enstitü'nün Banka Hesap Bilgileri:
SÜDWIND e.V.
KD-Bank
Hesap-No.: 99 88 77
Banka Kodu: 350 601 90

Vakfın Banka Hesap Bilgileri:
SÜDWIND-Stiftung
Ethikbank Eisenberg
Hesap-No.: 308 40 00
Banka Kodu: 830 944 95